

קעח

אחרי מות

לבנים נכנס עמי ויצא עמי, שנה זו נכנס עמי ולא יצא עמי, א"ר אבהו (ריא) ומי יאמר שאדם היה, והלא הקב"ה בכבודו היה נכנס עמו ויוצא עמו, א"ר אבהו וכהן גדול לא אדם היה, אלא כהוא (ריב) דא"ר פנחס, בשעה שהיה רוח הקדש שרוי עליו, היו פניו בוערות כלפידים עליו, ההד כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' (מלאכי ב' ז'):

חסלת פסקא אחרי מות.

הערות ותקונים.

(ריא) ומי יאמר שאדם היה, חסרון יש כאן והכי יחיתא צירוף שניה יומא פ"ה ה"ג ארבעים שנה שמש שבעה הדיק את ישראל נכנסה גדולה, ונמשנה האחרונה אמר להן צנזס הזאת אני מות כו', צעון קומי ר' אבהו והכתיב וכל אדם לא יהיה צאהל מועד צנזאו לכפר נקדש עד צאתו אפי' אוחן שכתוב צהן (יתוקאל א') ודמות פניהם פני אדם לא יהיה צאהל מועד, אמר להן מאן אמר לי דהיה צר נה, אני אומר הקצ"ה היה עכ"ל ועין צנזלי יומא דף ל"ט ע"ג. (ריב) דא"ר פנחס, כ"ה גם צילקוט וט"ס הוא, וכ"ל דאמר ר' סימון פנחס נשעה כו', והכוונה על פנחס בן אלעזר הכהן, וכ"ה צויר ריש פ"א.

פסקא כ"ח.

ולקחם לכם.

(א) ולקחם לכם ביום הראשון (ויקרא כ"ג ט'), ר' אבא בר כהנא פתח, קחו מוסרי ואל כסף ודעת מתרוין נבחר (משלי ח' י'), קחו מוסרה של תורה ואל כסף, למה תשקלו כסף בלא לחם (ישעיה נ"ה ב'), למה אתם שוקלין כסף לבני עשו, בלא לחם, על שלא שבעתם (ב) מלחמה של תורה, ויגיעכם בלא לשבעה (שם), למה אחם יגיעים ואומות העולם שבעים, (ג) על שלא שבעתם מיינה של תורה, דכתיב לבו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי (משלי ט' ה'):

(ד) ר' ברכיה ור' חייא אבוי בש"ד יוסי בר נהוריי פתח, (ה) ופקדתי על כל לוחציו (ירמיה ל' כ'), אפי' על גבאי צדקה, חוץ משכר משנים וסופרים, שאינן נושלין אלא שכר במולץ בלבד, אבל שכר דבר אחר מן התורה (ו) אין כל בריה יכולה ליתן מתן שכרה:

תני

הערות ותקונים.

(א) ולקחם לכם, היא הקריאה לחג הסוכות. וכל הפסקא ישנה צויר פ"ל, ומן משכר לקיחה את למד שכר לקיחה לולב עד סופה, מונא צילקוט אינו רעז תרכ"א. צס הפסיקתא, והתחלת המאמר מונא צילקוט משלי רעז תתק"מ, גם צס הפסיקתא. (ב) מלחמה של תורה, צציר פ"ד אס רעז שונאך האיכילכו לחם, מלחמה של תורה המד"א לכו לחמו בלחמי (משלי ט' ה'), ועין מה שהעירתי פסקא ויהי צלח הערה כ"א, (ג) על שלא שבעתם מיינה של תורה, דרש לשעה על שתי, עין צרכות מ"ט ע"ג, (ד) ר' צרכיה ורי"ח, מונא צסמ"ג ה' תית סימן י"צ צס הפסיקתא, (ה) ופקדתי וגו' אפילו על צנזלי צדקה, עין צ"צ דף ח' ע"ג. (ו) אין כל בריה יכולה ליתן מתן, צכ"י כרמולי נוסף פה, ד"א ולקחם לכם זשיה שזע צני אמרי כו', עד וכן הכניא אומר הצונה צשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה, הנמנא צויר סוף פ"ל, ונתקומא אומר

(ז) תני מראש השנה נקצבין מוונותיו של ארס, תיץ כמה שהוא בימים טובים ובשבתות (ח) ובראשי חרשים (ט) ובחולו של מועד (י) ומח שהתינוקות מוליכין לבית רבן, אם פותח פותחין לו, ואם מוסיף מוסיפין לו (יא) ר' יוחנן הוה מטייל וסליק מן סבריה לצפורי, (יב) והוה מסתמיד על כתפיה דר' חייא בר אבא, מטון חד בית חקל, (יג) אמר הוה דידי וזבניתיה מבעי (יד) לעי באורייתא, (טו) מטון חד בית זיתא, ואמר הדין בית זיתא הוה דידי וזבניתיה מבעי לעי באורייתא, שרי ר' חייא בר אבא בכי (טז) א"ל אנא בכי (יז) דלא שבקת לשיבותך כלום, א"ל חייא ברי חייא ברי, וקלא היא בעיניך, שמכרחי דבר שנברא לששה ימים, וקניתי דבר שניתן לארבעים יום וארבעים לילה, כך כל העולם כלו לא נברא אלא לששה ימים, דכתיב כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ שבות

הערות ותקונים.

נדרש הראשון על ולקחתם לכם. (ז) תני מר"ם נקצבין, מונח צרוקת ה' ר"ח סימן רכ"ח, והלכות חושי"מ סוף סימן ע"ז צ"ח הפסיקתא דסוכות, וכן מונח צטור אר"ח ה' שנת סימן רמ"ז, וכן ה' תי"ט צ"ח הפסיקתא, ואף שנמלך ג"כ צצנלי צינה ט"ז רע"ח, הניח צ"ח הפסיקתא כי נגמרה שם לא קתני הוגלות ר"ח וחוש"מ, עיין צמרן צ"י שם, ור"חתי צאור זרוע הגדול ה' ר"ח סימן תנ"ג, שכתב ח"ל, דלמירין צינה ט"ז ע"ח, כל מוונותיו של חכם נקצבין לו מר"ם ועד י"ח, תוך מההוללות שנתות וימים טובים, ומוסיף עלה צירולאס ור"ח וחוש"מ, ובפסיקתא של סוכות תני מר"ם נקצבין כל מוונותיו של חכם תוך מה שמוציא בשנתות וימים טובים, וצרי"ח וחוש"מ עכ"ל. וכן מונח דצרי"ח דצרי"ח משה ה' שנת סימן רמ"ז. (ח) ונדרש חרשים, כ"ה גם צרי"ח שם וצ"ח צינה חסר זה, (ט) ונחולו של מועד, איננו לא צרי"ח ולא נגמרה צינה שם, (י) ומה שהתינוקות, הצי"ח צרי"ח שם סימן תי"ט, פי' דהיינו שכן למודם כמו שהוא מפורש בצ"ח שם, והוצאת צי"ח לתלמוד תורה, ועיין צמ"ח שהצי"ח צ"ח הטור, מה שהתינוקות מוליכין לבית רבן צרי"ח, ולכן כתב, מזה סוף המנהג שנתנים מעות ר"ח לתלמידי, אולם לפנינו צטור לא נמנה הנוסחה שהצי"ח הנג"ח. (יא) ר' יוחנן הוה מטייל, נכנה צרי"ח שם, וכן צמ"ח חז"ח צ"י מ"ס רבי'ם לא יכלו לכנות, וכן מונח צילקוט סוף משפטים רמז שס"ג צ"ח הפסיקתא, וצילקוט שה"ש רמז אלף צ"ד והצ"ח צ"ד טעות הוא, וצמ"ח שצ"ח נכנה המאמר הזה צ"ח צ"ח, מעשה צ"ח יוחנן שהיה עולה מעטריה לצפורי היה ר' חייא תלמידו אצלו, והיה ר' יוחנן רואה כרס, אמר לר' חייא אין אתה רואה כרס זה שהיה שלי ומוכרתי אותו נכד וכך, אותה עשה צ"ח ר' חייא צ"ח אצלו ואמר לו, לא נכחה לעת צוקתך כלום, א"ל וכי קלה היא צעניך, שמכרחי דבר שנברא צ"ח ימים וקניתי דבר שניתן לח' יום, (יב) והוה לח' יום, עולם כולו ומלאו נברא צ"ח ימים, אצל התורה ניתנה לארבעים יום. (יג) והוה ומסתמך על כתפיה דר' חייא. וכן הוא צילקוט שם צ"ח הפסיקתא, וצרי"ח שם הגי' והוה ר' חייא צ"ח אצלו ומסתמך ליה, וכי המ"כ היה סומכו תחת כתפיו, ור' יוחנן היה כסוף עליו עכ"ל. אולם צמ"ח חז"ח שם הנוסחה והוה ר' חייא צ"ח אצלו סוף ליה. והכוונה ג"כ שסוף ר' חייא צ"ח אצלו את יוחנן, דהיינו צרי"ח יוחנן היה כסוף עליו, וצמ"ח שצ"ח פת"ח נעתק מאמר זה ללשון עברי' (עיין הערה י"א). חס לטונו: מעשה צ"ח יוחנן שהיה עולה מעטריה לצפורי, היה ר' חייא תלמידו אצלו כ"י וחצ"ח זה המעתיק שהוראת מלת סוף הנאמר צכ"ח ענין קרנות צמ"ח, מלשן סוף מלך צבל אל ירושלים (יחזקאל כ"ד צ'). לכן כתב והיה ר' חייא תלמידו אצלו, אצל צמ"ח מלת סוף פה ענינו, תמיכה וסעד והשענה, מלשן ומסך ידו על הקיר (עמוס ה' י"ט), ור"ל מסוף על כתפו, כמו שהוא בפסיקתא. (יג) אמר הוה דידי, צ"ל דין הוה דידי, וצרי"ח הנוסח הדין בית חקל הוה דידי, (יד) לעי באורייתא, ענינו יגיעה, תר' כפ"ח עמ"ל, כפ"ח דלע"א. וצרי"ח הגי' למזכי באורייתא, (טו) מטון חד בית זיתא, חסר לפני זה, מטון חד בית כרס אמר הדין בית כרס הוה דידי, וזבניתיה מנעי לעי באורייתא, כמו שהוא צ"ח אקספארד, וצרי"ח, ונמקומות האחרים שצמ"ח צ"ח, (טז) א"ל אנא בכי, חסר לפני זה, צרי"ח יוחנן מה את נכ"י, כמו שהוא לנכון צ"ח אקספארד ונמקומות האחרים, (יז) דלא שבת

(שמות ל"א י"ז), אבל התורה ניתנה למ' יום, (יח) דכתיב ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה (שם ל"ד כ"ט). (יט) כד דמך ר' יוחנן, היה דורו קורא עליו, אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה (שה"ש ח' מ'), שאהב ר' יוחנן את התורה, בוויבו לו (שם), כד דמך (כ) ר' אבא בר הושעיא (כא) איש טיריאי, היתה מטתו פורתת באויר, והיה דורו קורא עליו, אם יתן איש את כל הון ביתו (כב) באהבה, שאהב הקב"ה לר' אבא בר הושעיא איש טיריאי, בוויבו לו, כד דמך ר' אלעזר בר שמעון, היה דורו קורא עליו, מי זאת עולה מן המדבר כתמרות עשן וגו' מכל אבקת רובל (שה"ש ג' ו'), מהו מכל אבקת רובל, דהוי (כג) קרוי ותנוי (כד) ופייטן ודרשן:

(כה) ד"א קחו מוסרי ואל כסף, א"ר אבא בר בהנא, משובר לקיחה את למד שובר לקיחת לולב, במצרים כתיב (*כה) ולקחתם אגודת אוזב (שמות י"ב כ"ב), בכמה (כו) טימי, בארבעה מנה, בחמשה מנה, הוא שעמדה להם בביזת

הערות ותקונים:

שנקית לשינוך כלום, פי' שלם הנחת לעת זקנותך כלום, (יח) דכתיב ויהי שם עם ה' וגו' נמדרש וי"ר וחזית שם, סיים אחר זה, וכתיב ואלשן צמר ארבעים יום וארבעים לילה (דברים ט' ט'), (יט) כד דמך ר"י, נשנה צי"ר שם, גם נמדרש חזית שם צ"י מים רבים, ומוצא צילקוט משפטים רמז שס"ג, וצילקוט ש"ס רמז אלף צ"ד, (כ) ר' אבא בר הושעיא, כ"ה גם צילקוט ש"ס, אצל צי"ר וחזית, כד דמך ר' הושעיא, ולדעתו יש לתקן ש"ל אצל הושעיא, ומה נשתנה צפסיקתא ר' אבא בר הושעיא. וכן צי"ר וחזית נ"ל אצל הושעיא, מה שסיים צי"ר אהב הקב"ה לאצל הושעיא. וסעד לזה תראה, יום שמת ר' אבין נולד אצל הושעיא איש טריאי, יום שמת אצל הושעיא, נולד רבי הושעיא, (צ"ד פסח, מדרש שמואל פ"ח, קה"ר צ"פ חרות אשמש). (כא) איש טיריאי, היה העיר הגדולה והמפורסמת צי"ר קדם הגודעת שם Troja, עיין תפלות החרן נד קמ"ה ע"א, (כב) נראה, נכ"י אקספארד דלג המעתיק מן הון צי"ר נראה, נמאמר כד דמך ר' יוחנן, אל נראה נמאמר הזה, והשמיט כל הספור נאמנע. (כג) קרוי ותנוי כו'. פי' צעל מקרא וצעל משנה ומשורר עושה פיוטים ודרשן, וכנסתא שלפניו כ"ה גם צי"ר, אצל נכ"י אקספארד וכרמולי, קראי ותנאי וקרובי ופיוטים, ונמדרש חזית ס"פ מי זאת עולה מן המדבר, דהוה ר"א צר"ש, קראי, ותנוי וקריצוי, ופיטוי, ולפני הרב צעל הערך היה כן גם צי"ר וצפסיקתא דילן, ע"ש ערך פיטוי, וערך דפוס פראג נשמטו המלות וצפסיקתא דמוכות ועיין ערוך ערך קרב וצמיל שם. ונאמנע דפוס סדר שחרית של חול, (ד' פראג דף ל"ח ע"ג), ונמנעו לשרוייה נמאמר שלו. (כד) ופיטוי, מה חשנו הקדמונים שהפייטן ר"א הקליר הוא ר' אלעזר בר שמעון. כמ"ש התוספת חגיגה י"ג ע"א ד"ה ורגלי, הקליר היה תנא והוא היה ראצ"ש דקרו עליו מכל אצקת רובל תנא, קרא, קרוצן ופיטוי, וע"ז צי"ר הרי"צ שם צ"דו "צפסיקתא", וכן מנאחי צלור זרוע הגדול ה' ק"ש סימן י"ט שהביא צ"ש ר"ת שר' אליעזר הקליר תנא היה דאמר צפסיקתא כד דמך ר' אליעזר כו'. וכן ראיתי בצנזלי הלקט כ"י ערוגה א' סימן כ"ה, כתב ח"ל ועוד מנינו שם צי"ר רבותיו נהגו צקרות ופיוטים כדאיתא צפסיקתא דמוכה כד דמך ר' אליעזר צר"ש היה דורו קורא עליו כו' וכן הרא"ש צרכות פ"ה סימן כ"א, ומוצא צי"ר ומוצא ערך ר' אלעזר צן ערך, כתב ח"ל וי"א שתנא היה דאמרינן צפסיקתא כד דמך ראצ"ש כו' עכ"ל, ומנאחי שמרן צ"י א"ת ה' תפלה סוף סימן קי"ב הביא דברי הרא"ש וכן מנאחי צנזרה ומונייחיה הכותב תפלה פ"ו סימן ג', כתב וחולי היה ר"א צ"ש [צ"ל צר"ש] כדמשמע צפסיקתא עכ"ל. וגם צמד הדורות ערך ר"א צר"ש, כתב ח"ל, כו' הרא"ש צרכות ס"פ אין עומדין כי הוא ר"א הקליר דאמר צירושלמי [צ"ל צפסיקתא] הוא פייטן, וצמוס' חגיגה י"ג ע"א דצפסיקתא נאמר שהוא ר"א צרצ"י עכ"ל, אולם כבר הוכיחו גדולי המצוקים חולשם הדיעה הזאת, ועיין ג"כ צמנא ומראה שר"א הקליר לא היה תנא, ואינו ר"א המוצא צפסיקתא, כי לפני הקליר היתה הצפסיקתא כבר מסודרת ועינו כבר ראתה, ויסד הרבה פיוטים על פיה, ועיין פסקא ויהי בשלת הערה קפ"ו. (כה) ד"א קחו מוסרי ואל כסף, צי"ר המרים המלות האלה, רק מתחיל ר' אבא צ"כ אחר, (*כה) ולקחתם אגודת אוזב, נשנה נמדרש חזית פ' כתפות צנזי העיר. (כו) עימן, נמדרש

בביות מצרים, בביות הים, בביות סיוון ועון, בביות שלשים ואחד מלכים, לולב
שהוא עומר לאדם בכמה רמים, וכמה מצות יש בו, על אמת כמה וכמה, לפיכך
משה מזהיר את ישראל ואומר להם, ולקחתם לכם ביום הראשון:

(כו) ד"א ולקחתם לכם, ההיך תודיעני אורה חיים (תהלים ט"ז י'), אמר דוד לפני
הקב"ה, רבש"ע תודיעני באיזה (כת) פילון מפולש לחיי העוה"ב, ר' יודן ור' עזריה, ר' יודן אמר, א"ל הקב"ה לדוד, דוד אם חיים אתה מבקש
(כט) צפה ליראה, דכתיב יראת ה' תוסיף ימים (משלי י"ב י'), ור' עזריה אמר,
א"ל הקב"ה אם חיים אתה מבקש צפה לייסורין, דכתיב ודרך חיים תוכחת מוסר
(משלי י"ב י'), (ל) שובע שמחות את פניך (תהלים שם), מקרא ומשנה תלמוד
ואגדה. ד"א שובע שמחות את פניך, אל תהי קורא כן, אלא שבע שמחות, אלו
(לא) שבע כיתות של צדיקים, שהן עתידין להקביל פני השכינה, והתאמר שלפניו
דמות לתמה לבנה לרקיע לברקים וכוכבים לשובנים למגורת בית המקדש. לתמה
מניין, ברה כחמה (שה"ש ו' י'), ללבנה מניין, יפה כלבנה (שם), לרקיע מניין,
והמשכילים יזהירו כוהר הרקיע (דניאל י"ב ג'), לברקים מניין, מראים כלפידים
כברקים ירוצצו (נחום ב' ה'), לכוכבים מניין, ומצדיקי הרבים ככוכבים (דניאל
שם), לשובנים מניין, למגנת על שושנים (תהלים פ' א'), למגורת בית המקדש
מניין, ואומר ראיתי והנה מגורת זהב בלה (זכריה ד' ב'). נעיונות בימינך נצח
תהלים

הערות וחקונים.

נמדרש תזית הגי' טזאן, וטיס הוא, וז"ל טימן, ופי' מחיר נז"ל. (כו) ד"א ולקחתם
כו, מוצא זילקוט אמור רמז תר"ל צס הפסיקתא, ונמדרש ש"ט וממור ט"ז צנני
לשון קצת, וזילקוט תהלים רמז תר"ע, והציון פסיקתא זילקוט תהלים סס טעות הוא,
וז"ל מפרש תהלים, ור"חתי נרוק ה' סוכה סימן ר"כ כתז ח"ל, נפסיקתא, תודיעני
אורה חיים נדרש על לולב ע"כ, כוונתו למאמר הפסיקתא שלפניו ד"ה פ"א שובע שמחות,
גם מוצא המאמר הזה צמנורת המאמר סימן רז"ט צס הפסיקתא, והתאמר שלפניו,
אדם נכאל צעזירה הוא מפסקא דזונה, ונסימן קמ"ו הצי"ל זה צס וי"ר. וכן מוצא
צס הפסיקתא צראשית חכמה סוף שער היראה פט"ו, (דפוס אמסטרדם דף ל"ט ע"ב),
ונשער התצונה פ"ו, (דף קמ"ד ע"א), (כת) פילון, מוצא צערוך ערך פלן ג' צס הפסיקתא.
ופי' נז"ל *שלש* אולם חנר ושער, ונישרון (חוצרת שניה נד כ"ח) העירותי על
מאמר מנ"ר פמ"ה, אהל פלן של אברהם כו, שאלת, אהל' הוספת המגיה היא לפרש
מלת פלן, כמו שראש זילקוט רמז פ"ב, שצי"א מאמר המפרש, פלנוי הוא לצרסה,
ופי' המפרש צנ"ו. פי' אהל'. ולכן תראה, ששערך הצי"א מאמר המדרש על צנ"ו מלת
אהל, וכן תראה נמדרש צ"ר פס"ו, אר"א פוליונו של אצינו יצחק מפולש היה, (כט) צפה
ליראה, מלאך עד צפה לייסורין, נשט צכ"י כרמולי צטעות המעתיק, וצו"ר אס חיים
אתה נר"ך יסורין אתה נר"ך כדכתיב ודרך חיים תוכחות מוסר, חסר וכז"ל, אס חיים
אתה נר"ך צפה ליראה, דכתיב יראת ה' תוסיף ימים, ור' עזריה אמר, אמר ליה הקב"ה
אס חיים את מנצק צפה לייסורין, דכתיב ודרך חיים תוכחות מוסר. (ל) שובע שמחות
את פניך, כ"ה גם צכ"י אקספארד, וצו"ר אמור הגי' שובע שמחות שבעו צה' שמחות
מקרא ששה, תלמוד תוספת ואגדות, הכוונה צמלת תוספת על התוספתא, וזילקוט
תהלים רמז תר"ע הגירסא תורה נביאים וכתובים משנה תוספתא תלמוד ואגדה, כראה
שדורש שובע מלשון שבע, לכן תשז שבע אלה, אולת סגנון הדרוש הזה הוא צמאמר
שחז"ז, אל תקרי שובע אלא שבע. ונמדרש ש"ט הגי' יותר נכונה ד"א תודיעני אורה
חיים זו תורה שאל' עץ חיים היא למחזיקים צה ומהו שאלמר שובע שמחות שבעתנו צה
שמחות הרבה, מקרא ושנה תלמוד הלכות אגדות דקדוקי תורה ודקדוקי ספרים. ועיין
זילקוט תהלים רמז תר"ע הצי"א זה צס רצ, וח"ל אמר רצ אמר דוד לפני הקב"ה
רבש"ע תודיעני ארח חיים א"ל הקב"ה דוד חיים את צע צפה לתורה שאל' עץ חיים
היא למחזיקים צה. (לא) שבע כמות, ספרי דברים, פסקא י' ופסקא ט"ז, וש"ט וממור
י"א ומ"ז, ומזה תראה צירושלמי חגיגה פ"ב היא ואתיא כמ"ד שובע שמחות את פניך זו
כמות צדיקים לעיל ע"כ, הכוונה על המאמר שלפניו, (לב) ופניהם דומה לתמה,
מוצא

והיה (ט"ז י'), אמר רחל לפני הקב"ה, רבונו העולם וכי מי מודיעני איזו כת החביבה והנעימה שבהן, תרין אמוראין, חד אמר, זו היא שבאה (לג) מכת תורה ומעשים טובים, והרנא אמר, אלו סופרים ומשנים שהן מלמדין את התינוקות לאמיתן, שהן עתידין (לד) לישב בימינו של הקב"ה, הה"ד נעימות בימינך נצחו: (לה) ר"א שובע שמחות את פניך, אלו שבע מצות שבתג, ארבע מינים שבלולב, וסוכה, ושמחה, והגיגה, אם שמחה למה חגיגה, ואם חגיגה למה שמחה, איר אבין לשניים שנכנסו אצל הדיין, ולית אנן ידעין הירין נצחו, אלא סאן (לו) דנסב באגין, אנו יודעים דהוא נצח, כך לפי שישראל ושרי אומות העולם (לז) נכנסין ומקטרגין לפני הקב"ה ברה", ולית אנן ידעין הירין אינון ניצוחייא

הערות ותקונים.

מוצא גם צילקוט שופטים רמז קט, (לג) מכת תורה ומע"ט, נמדרש ש"ט מסיים, שאל' מיימינו איז דת למה (לד) ליטב זיימינו, צייר הגירסא לעמוד זיימינו, ובשרט מסיים שאלמר שית' ה' לנגדי תמיד כי מיימיני כל אמוט. (לה) ד"א שובע שמחות, מוצא צסס הפסיקתא, בצבולי הלקט כ"י ערונת אחת עשרה סימן שכ"ז, וכן תנחית רנחא סימן פ"ז ג"כ צסס הפסיקתא, ועיין לעיל הערה כ"ז. (לז) וסבס צאגין, כ"ה גם ככ"י אקספארד, וטעות הוא וז"ל צאיין, כמו שהוא צויר פ"ל, וככ"י כרמולי ציין, וכן מוצא צערוך ערך ציין, וז"ל בפסיקתא דסוכה, וצילמדנו אור או כש, מי שנוצח נוטל ציין, פי' מסתברא עיני כידון עכ"ל, וצילקוט אמור רמז תרכ"א צסס הפסיקתא דנסי ציין, ורסס צנרו, פי' הערוך כידון, ורתימי צמורת המאור סימן קמ"ז צסס ו"ר מהו נעימות ציימיק נח, א"ר אגין זה לולב, כמו שהוא נוצח נוטל צאיין, משל לשנים שנכנסו אל הדיין, ולית אגן יודעין מי נוצח, אלא מאן דנסיב כידון כו, הציג מלח כידון תחת צאיין עפי' פי' הערוך, אולם הפי' האמתי של מלה זו, שהיא צנלה היוזית βάου ופי' ענף תמר (פאלמנוויג), כמי"ש המוספי סס, ועיין ג"כ בכ"ה ח"ה צד קכ"ט מה שהעיר צדק הרב החכם מהר"י צעהמער ז"ל לצאר מאמר ממדרש ש"ט. ועפי' הענין עולה יפה מאד, כי ענף תמר הוא אות נחמן לגבורי מלחמה, שגשאו איז איז קף תומר צידו, זה הוא לקחת הלולב אשר לנו להורות שנצחנו את אויבינו. — והנה כפי האמור פה בפסיקתא וצייר איך מונן כלל, כי מה ענין השאלה אם שמחה למה חגיגה, אל התשובה לשנים שנכנסו כו, אולם כפי המוצא צמורת המאור צסס ו"ר, נראה שחסר צשימס החחלת ומאמר וככ"ל, ד"א נעימות ציימיק נח, מהו נעימות ציימיק נח, זה הלולב (ר"ל דריש נח למאן) כמו שהוא נוצח נוטל צאיין, א"ר אגין לשנים כו, ואיך ספק שחסרה התשובה על השאלה אם שמחה למה חגיגה ואם חגיגה למה שמחה, ועי"ש צמי"כ שכתב ולפיכך מציאין שלמים וחגיגה ע"ש, זה דחוק ואולי המלות אם שמחה כו, הם מיותרות ויש למתקס. ויש להעיר, צתנחומא אמור, מלה"ד לשי צני אדם שנכנסו לדין לפני המלך, ולא היה יודע אדם מה ציניסס, אלא המלך צלנד דן המלך אותן ולא היו יודעין הצריות מי נוצח לחצירו, אמר המלך כל מי שהוא יוצא וצידו אגין, הוו יודעין שהוא נח, כך ישראל וארס נכנסין לדין צי"כ, ואיך הצריות יודעין מי נח, אמר הקצ"ה טלו לולביס צידיס שידעו הכל שאתם זכיתם צדין, איך ספק שז"ל וצידו באיין, והוא מאמר הילמדנו המוצא צערוך ערך ציין, וצתנחית רצתי ה' סוכה סימן פ"ז הציג כל המאמר צסס פסקא דסוכה. והעתיק אלא הידין דנסב צדיס אלו יודעין כו' י' לתקן דנסב ביין צדיס. ועתה רתימי בצבולי הלקט כ"י ערונת אחת עשרה סימן שכ"ז, אשר צדרי התניח נוצעים משס כידוע, שאלמר לנכון דנסיב ציין צדיס. וצס' המנסיג ה' אחרוג סימן ל"ח הציג ח"ל והלולב שמונענין להודיע כי נצחנו כל המקטרגים עלינו כאלמר צירושלמי וצפסיקתא. כהדין נוחיא דנחין קרצא ונוטלין לולבא צדיסון, פי' כדרך המלכים המנחיתין ותופעין העירותי ולוקחין הוומת והמלכות תלוי עליהם ועוליג על ראש המגדל ומולך ומציא לכל רוח להודיע כי המלך נחח את הכל עכ"ל, וכל הדצרים האלה כלשונס מנחתי גם צאצדדסס סדר תפלת סוכה רק שס נאמר צירושלמי דפסיקתא, וז"ל צירושלמי ופסיקתא ואולי ז"ל בוי"ד וצפסיקתא, כי לא מנחתי צירושלמי מאומה מזה, ועיין צהר"ש סוכה פי"ג סימן כ"ו מה שהציג צסס העדרש, וכוון למאמר התנחומא אמור. (לז) נכנסין ומקטרגין

ניצחוייא, אלא ממה שישיראל יוצאין לפני הקב"ה וללכתו ואתרונתו בידיו, אנן יודעין דישיראל אינון ניצחוייא, לפיכך משה מוהיר את ישראל ואומר להם, ולקחתם לכם ביום הראשון:

(ל) ד"א ולקחתם לכם, (לט) ה"ד פנה אל תפלת הערער (תהלים ק"ב י"ח), (מ) א"ד אין אנו יכולין לעמוד על (מא) אופי של דוד, פעמים שהוא קורא את עצמו מלך, ופעמים שהוא קורא את עצמו עני, הא כיצד בשעה שהוא צופה ורואה שהצדיקים עתידין לעמוד ממנו, כגון אסא, יהושפט, חזקיה, ויאשור, הוא קורא את עצמו מלך, אלהים משפטיך למלך הן (תהלים ע"ב א'), ובשעה שהוא צופה ורואה שהרשעים עתידין לעמוד ממנו, כגון אחז, (מב) אמין, מנשה, הוא קורא עצמו עני, תפלה לעני כי יעטוף (שם ק"ב א'):

ר' אלכסנדר פתר קריא בפועל, מה הפועל הזה יושב וישוב כל היום, אימתי לכשייליג ממלאכתו קימעה וילקישנה בסוף, כד"א והיו העטופים ללבן (בראשית ל' ט"ב), מהו (מג) העטופים, ר' יצחק (מר) בר הקולא אמר לקישיא, אמר ריש לקיש

הערות ותקונים.

ומקטרגין לפני הקב"ה, ז"ל כנסין לדין לפני הקב"ה, וכ"ה לנכון בתנחומא אמור, (ל) ד"א ולקחתם לכם, מונח זילקוט אמור שם רמז תר"ח גזס הפסיקתא. (לט) ה"ד פנה אל תפלת הערער, במדרש ו"ר יש פה הוספה, ו"ל המדרש שם, ד"א ולקחתם לכם, ה"ד פנה אל תפלת הערער, שנחמו ישראל דין ונחמנו עונותיהם והם אומרין נחמו ישראל, שאל וגם נח ישראל לא ישקר (ש"א ט"ז כ"ט), הוא שדוד אמר לישראל, אם קיימתם מנות ללבו שנקרא נעים שאל נעמות צימיק נח, הרי את מנושר שנחח לזוהי, שאל וגם נח ישראל, לפיכך משה מזהיר לישראל ואומר להם ולקחתם לכם, א"ר אבין פנה אל תפלת הערער, וא"ר אבין אין אנו יכולין לעמוד על אפו של דוד כו'. וכל נזון יראה כי הדברים האלה אין עונים לכאן, כי מה שיכות יש להדרסה הזאת, אל התנוד כנה אל תפלת הערער, נס הסיס א"ר אבין פנה אל תפלת הערער, אין לה מונח כלל, מה זא ר' אבין להודיענו. רק צרור אללי, שהוא הוספה חינונית, שהוסף אחד המגיסים, כמו שאלא במדרש ש"ט מזמור י"ו, ומקום ההוספה הזאת הוא למעלה בצורה שלפניו, בסיוס המאמר את יודעין דישיראל אינון ניצחוייא, ועל זה רשם צדק לשון מדרש ש"ט, דאיתא שם, כיון שהגיע יום הראשון של חג וכל ישראל יוצאין קטנים וגדולים ועוועגין לולביהן צידם הכל יודעין שנחמו ישראל דין ונחמנו עונותם והן יודעין שנחמו כו' כו'. וזון המלות אחר המלות פנה אל תפלת הערער, ובמדרש שם יש לתקן וכנ"ל, פנימה הן ולקחתם לכם ה"ד פנה אל תפלת הערער, ובמדרש שם יש לתקן וכנ"ל, ד"א ולקחתם לכם ה"ד פנה אל תפלת הערער, א"ר אבין אין אנו יכולין לעמוד על אופי של דוד כו', כמו שהוא לנכון לפנינו בפסיקתא, נס צ"ל א"ר ראובן, כמו שהוא צ"ל א"ר אבין, ובמדרש ערך לפי צ' גזס הפסיקתא. ובמדרש ש"ט מזמור ק"ב ואחריו זילקוט תהלים רמז תתתיא ד"ה תפלה לעני, הגי' א"ר פתח צ"ר ראובן, (מ) אופי, צ"ל אופי וצ"ל א"ר אבין, ובמדרש ערך לפי צ', הביא גזס הפסיקתא אופי, ואכח פי' אופי עיקרו, ובסוף הערך כתב ס"א [ז"ל פ"א] אופי דעתו, ומזה תראה במדרש ש"ט וילקוט תהלים שם נאמר בתקום אופי "דעתו" ע"פ פי' הערוך, והמלה יונת פירש מחצנה ורעיון. וכן צירפאלי שקלים פ"א ה"א, אין יכול לעמוד על אופי של אומה הזאת, ורש"י צ"ר פי"ד צ"ל המיוחס לו, הביא את הפסיקתא. וכון למאמר הזה, (מב) אמין, ז"ל אמין, ונאמר לנכון צ"ר, וצ"ל א"ר אבין, ומדרש תהלים ק"ב, ואמון רשע הזה, ענין סנהדרין ק"ב ע"ב, אלל אמון דניק ה"ה, ענין מגילה י' ע"ב אמון ואמניה אחים הוה, (מג) העטופים, כו' לקישיא. כן תרגם גם אונקלוס העטופים לקישיא. וכן ובהעטף, תרגם ובלקישיא, וע"ש צ"ר, ובמדרש ש"ט מזמור ק"ב נחצנה הלשון תפלה לעני כי יעטוף, ר' אלכסנדר פתר כלפי התפלה אמור, ר' צרכיה אמר דהוא אתי למלקח לה, כענין שנאמר והיו העטופים, ואין יעטף אלא תפלה, שאל צהעטף (יונה ז') ע"כ. והמפרש דפוס אמסטראדאם ראה

לקיש הפסוק הזה לא ראשו סופו, (מה) ולא סופו ראשו, אם פנה אל תפלת הערער, (מו) היה לו לומר פנה אל תפלת הערערים, אלא פנה אל תפלת הערער, (תהלים ק"ב י"ח) זה מנשה מלך יהודה, ולא בזה את תפלתם (תהלים שם) (מו) זו תפלתו ותפלת אבותיו הה"ד ויתפלל אל ה' ויעתר לו (דה"ב ל"ג י"ג). (מה) ויחרר לו כתיב, א"ר אליעזר בר שמעון בעריביא צווחין לחתירתא עתירתא, וישיבהו ירושלים למלכותו (שם שם), במה השיבו (מט) א"ר שמואל בר יונה, ברוח השיבו, (נ) כו"א משיב הרוח, באותה שעה וידע מנשה כי ה' הוא האלהים (שם), באותה שעה אמר מנשה, אית דין ואית דין:

(נא) ר' יצחק פתר קריא ברורות הללו, שאין להם לא מלך ולא נביא, לא כהן ולא אורים ותומים, אלא תפלה זו בלבד. אמר דוד לפני הקב"ה רבון העולמים (נב) אף הוא לא תבוה עליה. תכתב זאת לדור אחרון: (תהלים שם י"ט) מכאן שהקב"ה מקבל את השבחים, ועם נברא יהלל יה (שם), שהקב"ה בורא אותם (נג) בריה חדשה, ד"א תכתב זאת לדור אחרון, אלו (נד) דורו של מרדכי ואסתר, שהיו נטוים למיתה, ועם נברא (נה) יהלל יה, שעתיד הקב"ה לברוא אותם

הערות ותקונים.

ראה את הלשון ונכנס צדוקים לצני העיל, אבל נאמת ז"ל כך, ר' אלכסנדר אמר דהוא אתי ומלקט לה, כענין שנ"ל והיו העטופים, ר' צרכיה אמר כלפי התפלה אמרו, ואין יעטף אלא תפלה שנאמר בהעטף ע"כ. (מד) צר תקולא, נכ"י אקספארד צר תקולא, ונו"ר שם ר' יצחק צר תלקיה, וצילקוט אמר חסר ומכאן עד ר"י פתר קריא ברורות, (מה) ולא סופו ראשו, ר"ל כי הסיום תפלתם הוא נלשון רבים, והאומר הזה מונח צערוך ערך פן צ' צסס הפסיקתא, (מו) היו לו לומר, ז"ל כמו שהוא נו"ר ונכ"י אקספארד, אם פנה אל תפלת הערער, היה לו לומר לא בזה את תפלתו, אם לא בזה את תפלתם, היה לו לומר פנה אל תפלת הערערים, ועיין במדרש ש"ט סוף וממור ק"ב, וגם הנוסחא רש"י צ"ר אצ"ל אחר, לא היה צריך לומר אלא פנה אל תפלת הערערים, ולא בזה את תפלתם, או הערער, ולא בזה את תפלתו, אלא תפלת הערער, זה מנשה, שמתערער ומעשים טובים, וכן נו"ר שם שהיה ערער ומעשים טובים, (מו) זו תפלתו ותפלת אבותיו, כ"ה נכ"י אקספארד ונו"ר, אבל במדרש ש"ט שם, זה תקויה ודוד, שנאמר ויתפלל תקויהו. (מח) ויחרר לה, עיין מה שהעירתי בפסקא דשונה הערה ק"י. (מט) א"ר שמואל בר יונה, נכ"י אקספארד ונו"ר הגי' צ"ר אצ"ל. ולעיל בפסקא דשונה ר' שמואל בר נחמני צ"ר אצ"ל. וצירושלמי סנהדרין פי"ב, שמואל בר זינא צ"ר ר' אצ"ל. (נ) כמד"א חצי הרוח, הכונה למטע עשנו תול בתפלת י"ח. (נא) ר"י פתר קריא, ר"ל מקרא פנה אל תפלת הערער, וצמדש ש"ט שם, ד"ל פנה אל תפלת הערער, אר"י כלפי דורות אמרו שאין להם לא נביא ולא כהן ולא ציהמ"ק שיכפר עליהם, אלא תפלה אחת שצחירה להם שהם מתפללין צרי"י וי"כ, ולא תבוה אותה מהם, היו ולא בזה את תפלתם, (נב) אף הוא לא תבוה עליה, נו"ר הנוסחא אמר דוד לפני הקב"ה רש"ע אל תבוה את תפלתם, וכן הוא הגי' הנכונה, ודרש סיפא דקרא ולא בזה את תפלתם, (נג) צריה חדשה, פה חסר שהמוק המעתיק, מן ד"ל א', עד ד"ל צ', וכנ"ל ד"ל תכתב זאת לדור אחרון, זה דורו של צווחין שהיה נטוי למיתה, ועם נברא יהלל יה שנראו הקב"ה צריה חדשה, כמו שהוא לנכון נכ"י אקספארד, ונו"ר, וצילקוט אמר רמו תרכ"א צסס הפסיקתא. ונכ"י כרמולי הנוסחא זה דורו של מנשה מלך יהודה. (נד) דורו של מרדכי ואסתר, מונח צערוך ערך צר ו' צסס הפסיקתא. ונכ"י כרמולי חסר ד"א זה, (נה) יהלל יה שעתיד הקב"ה לברוא אותם צריה חדשה, פה חסר וכנ"ל יהלל יה [שנראו צריה חדשה, ד"ל תכתב לדור אחרון, אלו דורות הללו שהם נטוים למיתה, ואם נברא יהלל יה] שעתיד הקב"ה לברוא אותם צריה חדשה. ונאמר לנכון נכ"י אקספארד ונכ"י כרמולי, ונו"ר, וצילקוט אמר רמו תרכ"א צסס הפסיקתא. וצמדש ש"ט שם נוסף עוד, ורנן אמרי אלו הדורות שהן כמתים צמעשים וצאן ומתפללין לפינך צריה וצו"כ ולתה צורא אותן צריה חדשה, ומה להם לעשות ליקח הדם ולולב ולהלל אותך שנאמר ועם נברא יהלל יה ע"כ. ולדעתי יש לתקן כן בפסיקתא ומדרש

אוחם בריה חדשה, ומה עלינו לעשות ליקח לולב ואתרוג (ג) לקלם החקב"ה לפיכך משה מזוהר את ישראל ואומר להם, ולקחתם לכם ביום הראשון: ד"א ולקחתם לכם, הה"ד יעלו שרי וכל אשר בו (תהלים צ"ו י"ב), יעלו שרי, זה העולם, דכתיב ויהי בהיותם בשרה (בראשית ד' ה'), וכל אשר בו אלו הבריות, כמ"א לה' הארץ ומלוואה (תהלים כ"ד א'), או ירננו (יח) כל עצי היער (תהלים צ"ו י"ב), וכתיב אז ירננו עצי היער (דה"א ט"ז ל"ג), א"ר אחא, היער, אלו האילנות שהן עושין פירות, כל עצי היער, אלו אילנות שאינן עושין פירות, לפני מי, לפני ה' (שם), למה, כי בא לשפוט הארץ (שם), בראש השנה וביום הכיפורים, מה לעשות, ישפוט תכל בצדק (נב) ועמים באמנתו (שם): (ס) ד"א ולקחתם לכם, הה"ד (סא) ארחת נבקין (סב) כפי (תהלים כ"ו ז'), במקח (סג) ולא בגול, (סד) ואסובבה את מזבחך ה', לשמוע בקול תורה (שם שם ו' ז'), אלו הקרבנות, ולספר כל נפלאותיך (שם שם), (סה) א"ר אבון זה הלל, שיש בו לשעבר, (סו) ויש בו לדורות, ויש בו לימות המשיח ויש בו לימות גוג ומגוג, ויש בו לעתיד לבא. יש בו לשעבר, בעצאת ישראל ממצרים

הערות ותקונים.

ו"ר, ונזה הסיוס עולה יפה ומה עלינו לעשות, ור"ל אחר שנחל להם עונות צרי"ה וי"ח ונעשו צריה חדשה, לכן עם נכרה יהלל יח, נלקחתם לולב שהוא סימן הנחמן כמזבח לעיל. (ג) לקלם להקצ"ה, צו"ר ליקח אתרוג ולולב ונקלם להקצ"ה. הלשון הזה הטעה את הסכס הרמ"ל בערך נקלוס, לחשוב שהיה נקלם מוסב לעולה והיה מין תמרים (עיין מוספי ס) וכתב ולאכזי לא ידעתי הנין מלאמר מדרש ו"ר פ"ל, מה עלינו לעשות ליקח לולב ואתרוג ונקלם, וכבר הודה על שגגתו בערך קלון, (ג) כל עני היער, צו"ר א"ר אחא היער וכל עני היער, ל"ל כל עני היער, וכתיב עני היער, והכוונה גד"ה כתיב עני היער, ונתהלים כתיב כל עני היער, ש"מ שחית כל לרנזות. (ג) כל עני היער כ"י, כן הוספתי ואלמר לכון נמדרש ו"ר וכ"י אקספארד וכרמולי, ורוזו צזה לד' מניס שנלוב, כמלאמר מנחות כ"ז ע"א ד' מניס שנלוב צ' מהן עושין פירות, וצ' מהן אין עושין פירות, העושין פירות יהיו זקוקין לשאין עושין פירות, ושלין עושין פירות יהיו זקוקין לעושין פירות, ואין אדם יוצא ידי חובתו צהן עד שיהיו כולן נאגדה אחת כ"י, ועיין ספר המנהיג הלכות סוכה סימן י"ג. (ג) ועמים נאמנתו, צו"ר מוצא הכתוב ועמים צמישרים. וטעות הוא, כי זה הכתוב נתיסלם ל"ח ט', והדרוש הוא על המקרא נחזונו צ"ו שלפניו. ו"א ד"א ולקחתם לכם, (ס) ויש שלפני כ"י הרש"ל, גם כ"י אקספארד מתחלת פ"ה פסקא צפני ענמה, וראשיתה ארחת נבקין כ"י, אולם כ"י כרמולי מחוברת היא עם הפסקא שלפניה, גם צו"ר פ"ל. וזילקוט אמור, שתי אלה חוברות יחד ואחת הנה, וכן תראה בפסקא הזאת סיים כמו בפסקא שלפניה, לפיכך משה מזוהר את ישראל ואומר להם ולקחתם לכם ביום הראשון" גם הערך ערך טפח פרט, הביא מלאמרים מהפסקא הזאת צ"ס פסקא דולקתהם לכם, זה מוכיח שיהיה גם לפניו מחוברת יחד. (סא) ארחת נבקין, ע"פ הדרש הזה יסד הקליר צפית ארחת פרו ען הדר, רחמתי נבקין כמות עומם כמו כפות, וכן לויס צ' לסוכות, ארחת נבקין כפות, נלי חום קחת סנסון כפות, והחל הקליר נלשון זה, כמו שמתחלת צפסיקתא. (סב) כ"י, דורש כפי מלאשן כפות תמרים, (סג) ולא בגול, צו"ר, וכ"י כרמולי, ונמדרש ש"ט מזוור כ"י, סיים פה דמנין חמן לולב הגזול והיגש פסול כ"י. והוא מנשה דסוכה רש פרק לולב הגזול. (סד) ואסובבה את מזבחך, כ"י גם זילקוט אמור רמז חר"א צ"ס הפסיקתא. וכן הכון שאל מה הוא הדרוש על זה. אולם צלמת נאמט פה מלאמר שלם, וכ"ל כהיה"א דמנין חמן צבל יום יום מקיפין המזנה פסם אחת כ"י, אותו היום מקיפין המזנה ע"כ, פעמים ע"כ, כאשר הוא כ"י אקספארד וכרמולי, ונו"ר ונמדרש ש"ט ס, והוא מלאמר דמנשה סוכה מ"ה ע"א, ומוצא צרוקה ה' לולב סימן רכ"א צ"ס פסיקתא דסוכות, (סה) א"ר אבון זה הלל, ירושלמי צרכות פ"צ ה"ד, וירושלמי מנייה פ"צ ה"א, א"ר אבון עדי הוא אמורה על סדר כ"י. ומוצא צרוקה ה' סוכה סימן ר"כ צ"ס הפסיקתא. (סו) ויש צו לדורות, צירושלמי וצו"ר הג"י לדורות הללו, (סז) לימות גוג ומגוג אסרו

ממצרים (תהלים קי"ד א'), יש בו לדורות, לא לנו (שם קמ"ו א'), לימות המשיח, אהבתי כי ישמע ה' (שם קמ"ז א'), (סז) לימות גוג ומגוג, אסרו חג בעבותים (שם קי"ח כ"ח), לעתיד לבא, אלי אחה ואודך (שם שם כ"ט); ד"א ולקחתם לכם, (סח) תני ר' חייא שתייה לקיחה של כל אחד ואחד מכם, לכם משלכם ולא מן הגזול, (סט) א"ר לוי כל מי שהוא נוטל רולב גזול, לכה הוא דומה לליכטים שהוא יושב בפרשת דרכים, (ע) ומקפח את העוברים ואת השבים, חד זמן עבר (עא) חד לגיון, בעי (עב) למעבד (עג) דימוסיא דחדא מדינתא, (עד) וקם עלוי וקרמיה (עה) וקפתיה, ונסב כל דהוה נביה, ברת יומין (עו) איתצד ההוא ליסמא ואיתיהיב (עז) בפילקי, שמע ההוא לגיונא ואול לגביה, אמר ליה קום הב לי (עח) כל מה דקפח ההוא גברא (עט) ונסב מנאי, א"ל למחר את נפיק לדינא קדם מלכא, קרי לך ואמר לך אית לך בר נש דמליף עלך זכו, ואת אמר ליה (פ) לגיון פלן, שלח מלכא וקרי ליה, אמר ליה (פא) תכיס את ומילף זכו בהדין גברא

הערות ותקונים.

חג בעבותים. כ"ה צירושלמי שם, ונמדרש ו"ר כל גוים סנצניו לימות גוג ומגוג. (סח) תנא ר' חייא, ספרא אמור סימן קצ"ד וע"ש צפי' התורה והמנוח, והרצתו לדבר בנייהל שדרך הירושלמי והספיקתא והמדרש שמיזאיש צרייתות צסס תני ר' חייא ויוקורס מן הספרא, וצירושלמי סוכה פ"ג ה"א הלשון מקוצר, תני ר' חייא ולקחתם לכם משלכם ולא הגזול, ורואו לתקנו כמו שהוא פה, וצ"ב שם תני ר' חייא צמקא לזכר גזול, לכם לכל אחד ואחד, צריך להוסיף לפני לכל אחד ואחד, שתייה לקיחה' כמו שהוא פה, וצ"ס סוכה מ"א ז', ומ"ג א'. דת"ר ולקחתם שתייה לקיחה ציר' כל אחד ואחד, לכם משלכם להניח את השאלו ואת הגזול, ונתוס' כ"ט ע"א ד"ה צעיקן ודף מ"א ע"ב ד"ה ולקחתם. כתבו שהדרש הוא מדכתיב ולקחתם צלשון רצום ולא ולקחתם לשון יחיד ע"כ, והמאמר הזה מוצא בתנחומא אמור צשניי לשון קצת. והתשל שלפנינו הוא שם צלה"ק כדרך צל התנחומא. (סט) ח"ר לוי, צירושלמי סוכה פ"ג ה"א, ומוצא צסס ר' לוי משל אחר, לאחד שכ"ד את השלטון תחמיו אחד ומוצא משלו, אמרו לוי לו לזא שנעשה סניגורו קטיגורו, (ע) ויוקפח, ע"ן ערוך ערך קפח ח', (עא) חד לגיון. היא המלה היונית *leyeōs* והרומית *legio* וצערך ערך לגיון הביא צו"ר אמור הכהנים ולקחתם לכם, עבר חד לגיון דמלכא שמע ההוא לגיונא אמר אית צר נש ידע לך זכו, אמר לגיון פלן עכ"ל, צריך להוסיף שם לפני מלח ולקחתם, ובפסיקתא"ג גם אחר מלח דמלכא צ"ל "וכו" וכן אחר לגיונא, צ"ל ג"כ "וכו" כי קצר הערוך את הלשון, והביא רק מלח לגיון ג' פעמים, (עב) למעמד דימוסיא, צ"ל למצני, כמו שאמר הללאל דאלחתי למינצא דימוסיא, וכ"ה לככון צכ"י אקספארד וצו"ר, (עג) דימוסיא, מלה יונית *δημοσία*, דברים הנגרכים לכללות העיר וגם היום שהעם פורע למלך נקרא דימוס, וצערך ערך דמוס ה' הביא ומאמר זה צסס ו"ר אמור אל הכהנים ולקחתם לכם, צ"ל וצפסיקתא דולקחתם לכם, כמו שהעירותי לעיל הערה ע"א. (עד) וקם עלוי וקדמיה, אחת משתי אלה יוחרת היא כי שתי נוסחאות הן, צכ"י אקספארד וקם עלוי וקפסיה, וצו"ר וקם קדמה וקפסיה, וענין שניהם אחד הוא, (עה) וקפסיה, ע"ן ערוך ערך קפח ח', (עו) איתצד ההוא ליסמא, מוצא צערך ערך צ' צ' צסס ו"ר אמור אל הכהנים ולקחתם לכם, צ"ל וצפסיקתא ולקחתם לכם, (עז) צפילקי, מלה צארתי לעיל בהערה צ"ה לפסקא ויהי צתני הלילה, ומוצא צערך ערך פלך ח' צסס ו"ר אמור, וילמדנו ולקחתם לכם, וצ"ל וצפסיקתא ולקחתם לכם. (עח) כל מה דקפח ההוא גברא, כ"ה צילקוט שם אצל צמדש ו"ר הנוסח כל מה דקפחתני. (עט) ונסב מנאי, פה נשמע וכנ"ל, ואנא מילף עלך זכו קדם מלכא, א"ל כל מה דקפסית ונסבית מינד לית לי אלא טפיטא הדין, דהוא מן דידך, א"ל הב לי, יהב ליה טפיטא דכסיו מיני, א"ל למחר כו, כמו שהוא לככון צכ"י אקספארד, וכרמולי, וצו"ר, וצילקוט אמור רמז תרל"א צסס הפסיקתא. וע"ן ערוך ערך דלכסן, ונוסחא אחרת צזה. (פ) לגיון פלן, גם פה חסר, וכנ"ל והוא משלח וקרי לי ואנא מילף עלך זכו, למחר נפק לדינא קרי ליה מלכא, אית לך צר נש מליף עלך זכו, א"ל אית לגיון פלן, והשמית המעתיק מן לגיון פלן ח', עד לגיון פלן ז', ונאמר לככון צכל התקומות שרשמתי, (פא) חכים, פ"י ומכיר את האיש הזה

גברא, א"ל חכים אנא, בהווא זימנא דשלחנא למנבי דמוסיא דמרינתא פלונית,
קם עלי וקרמי וקפח ונסכ כל דהוה נבי, והדין (פב) טפוטא מסהיד עלוי, התחילו
הבל צווחין ואומרים אוי לו לזה, שנעשה סניגורו קמיגורו, (פג) כך אדם לוקח
לולב לזכות בו, ואם היה גזול, הוא צווח לפני המקום ואומר גזול אני, חמוס
אני, ומלאכי השרת אומרים, אוי לזה שנעשה סניגורו קמיגורו:
ביום הראשון (ויקרא כ"ז ה' ה'), זה יום חמשה עשר, (פד) ואת אומר ביום הראשון,
(פה) ר' מני ראשב ור' יהושע דסיכנין בשם ר' לוי אמר, למדינה שהיתה
חייבת (פו) ליפס למלך, (פז) והלך המלך לגבורתה, יצאו בתוך עשרה מילין גדולי
המדינה לקראתו וקילסו אותו, (פח) והתיר המלך שריש (פט) מדימוסיא שלחן,
וכיון שנכנס המלך בתוך חמשה מילין, יצאו (צ) פטרופולי וקילסו אותו, והתיר
המלך

הערות ותקונים.

הזה, תר' ולא הכירו, ולא חכים, (פב) טפיטא, מלה יונית עיין לעיל פסקא זור או
כשז הערה כ"א שפי' מכסה מרוקס. ומונא צערוך ערך טפט צגס פסיקתא, פסקא
דולקחתם לכם, ונעדר דיופטא, הציא צגס וי"ר דיופטא, ס"א טפיטא, ונוסחת ס"א היא
העיקר. (פג) כך אדם לוקח, מונא צרוקא ה' סוכות סי' ר"כ צגס הפסיקתא, (פד) ואת
אומר ביום הראשון, ונתחומא חמור, הוסיף פה מה שהוא לפנינו צוק המאמר, ח"ל
ראשון הוא לתחנן ענותי. ומאמר ר' מני ור' דסיכנין, שם נחננה ונלהק' צח. (פה) ר' לוי
מני דאצ, כגנה ג"כ צמדש קה"ר פ' לך אכול צמחה, ומנחתי מונא המאמר הזה
צגס הפסיקתא צצנולי הלקט כ"י, ערוגה העזרית סדר ר"ה סימן רפ"ג, ונתניא
רנתי ה' ר"ה סימן ע"ג, ובהמאור הקטן סוף ר"ה, (פו) ליפס, כ"ה צו"ר ותחומא
חמור, וילקוט חמור, ובהמאור הקטן סוף ר"ה, וצצנולי הלקט שם, וצ"י כרמולי הני'
מס למלך, וגם זה נכון, אצל צ"י חקספארד הני' ליפס, ונקה"ר שם ליפסין, ונתניא
רנתי לפייס, וצגלשתם ט"ס, וכנוסחא שלפנינו הוא ג"כ צצ"ר פ"ג, וצו"ר פ"א, ור"ס
מדרש אסתר רבה, ור"ז עשרה רות, וקה"ר פ' לך אכול צמחה, והמוסיפי צערוך לפס
הציא מאמר מוודש ש"ר פט"ו משל לדוכוס צורקו לו הנלויות פירפירה, מה עשה
פונה ליפס וצורף את השטר, וכתב צלשון יוני פירש חלקות. והרמ"ל לא הציא המלה
היונית ואין ספק שהמוסיפי כוון להמלה היונית *λάπαξ* ופי' שלל חאגי הצגא (צייטע)
אולם נכונה מאד הערת הרב החכם הגדול מהר"ו. צמפרו היקר ח"א צד קס"ג, שפי'
המוסיפי אינו עולה יפה לפי הענין אך היא המלה היונית *λαπαξ* (שטייערעסטע)
וצמוננה הזה היא כראי מונק צכל מקום מונאה. (פז) והלך המלך, כ"ה חקספארד
וכרמולי, וצצנולי הלקט שם, ובהמאור הקטן שם, אצל נקה"ר הני' שלח המלך גצחי
עמיון. וכן איתא צו"ר פ"א משל למדינה שהיתה חייבת ליפס למלך, ושלח המלך גצחי
עמיון לצמחה, ופירש עמיון ציוני. *ταμειον* חומר (שאטנאחאומער), וכ"כ המוסיפי.
(פח) והתיר המלך, כ"ה צ"י חקספארד וצו"ר וקה"ר, וצילקוט פי' צצדו, הניח להס'
אצל צ"י כרמולי וייתר להס. (פט) מדימוסיא, צצרתה לעיל הערה ע"ג, (צ) פטרופולי,
כ"ה צילקוט חמור וכ"כ, פי' תושבי המדינה' וצ"י חקספארד פטור כולי, וצ"י כרמולי
פטרובלי, ור"ס צצדו, פירש צינונים', וצו"ר השמיטו המדיפסיס המלה הזאת, והצינו
ציוני המדינה, וכן נקה"ר יצלו הציונים, ונתחומא חמור ציוני המדינה צעטע, ור"הני
צערוך ערך פט' ה' הציא וז"ל, צו"ר חמור אל הכהנים ולקחתם לכם, מה עשו צני
המדינה רחוק עשר מיל יצאו פטוטעי לקראתו וקלסוהו, פי' שלטוני מדינה וצפסיקתא
ולקחתם לכם כתיו פטעילי מדינה עכ"ל, וכתב המוסיפי צ"י *φρατάτοι* שלטוני ונדולי
המדינה ע"כ אולם לדעתי צ"ל צפסיקתא פטרובלי, והיא המלה היונית *πατηρο-βουλή*
ופי' שרי היענים, כמו ראש פטרצולי (ירושלמי פאה פ"א ה"א), עיין מוסיפי ערך פטר
ד', וכן מונא לנכון צגס הפסיקתא צצנולי הלקט שם ומאור הקטן שם, וכן נתניא
רנתי ה' ר"ה סימן ע"ג, ונתניא רנתי מפרש שלטוע המדינה, צ"ל שלטוני המדינה,
וצ"י האחרים פטרובלי, נעשה ב' מן אות צ' משגגת המעתיקים, וכן צפסיקתא רנתי
פסקא רביעית דעצרת הדצרות פכ"ד וראש פטר כולי הים, צ"ל פטרצולי, וצירושלמי
קידושין פ"א ה"ז פטר צולי נפדרה המלה לצתים. גם מה שהציא הרב צעל הערוך צפסיקתא
ולקחתם

המלך להן שליש מדימוסיא שלהן, וכיון שנכנס המלך למדינה יצאו כל בני המדינה לקראתו וקולסו אותו, אמר להן מלכא, מה דאול אול מיכא ולדלן חושבנא, כך באין ישראל בר"ה ועושין תשובה, הקב"ה מתיר להם שליש של עונותיהם, (צא) (ס"א כך ערב ר"ה גדולי הדור מתענין והקב"ה מתיר צאת), (צב) אד כתיב

הערות ותקונים.

ולקחתם לכם כתיב פרטיי מדינה, לדעתו יש להקן בערוך, שג"ל פטרנול, (צא) ס"א כך ערב ר"ה גדולי הדור מתענין והקב"ה מתיר קצת. זה נרשם כג"ו הרשד"ל צ"ס ס"א, והנוסחא הזאת איננה כג"ו אקספארד, וזילקוט אמור רמז תרנ"א, אך בנוסחת גוף הפסיקתא דלאו. כך זאין ישראל צריה כו', רק המסיון שנחמר פה, ישו שם כג"ו אקספארד, וילקוט אמור, זאין צעשי"ח ומתענין הכשרים והקב"ה סולח להם רוב עונותיהם, וכיון שגז' יו"כ כל ישראל מתענין והקב"ה סולח על כל עונותיהם, וכן מונח צרוקה ה' ר"ה סימן ר"י. ח"ל צפסיקתא דסוכה ארתן צנקיון, זארחן [ג"ל זאין] ישראל צריה ועושין תשובה הקב"ה מתיר להם שליש עונותיהם, זאין צעשי"ח ומתענין הכשרים שצ"ס הקב"ה סולח להם [רוב עונותיהם] כיון שגז' יו"כ כל ישראל מתענין הקב"ה סולח להם כל עונותיהם עכ"ל. אבל צמדדש ו"ר אמור פ"ל, וצקה"ר פרוק לך אכול צמטתה, וצתחומא אמור, וצס' המנהיג ה' ר"ה צ"ס התחומא, וצטור ה' ר"ה סימן תקפ"א וצאור זירוג ה' ר"ה ס' ר"י וכן צרות חיים לרציו אהרן הכהן מלגיל ה' עריה אוח ג', וצכ"י כרעולי, שמו נוסחת הס"א עטרה לראש המאמר: כך צערב ר"ה גדולי הדור מתענין, והקב"ה מתיר להם שליש מעונותיהם, מר"ה ועד יו"ה"כ היחידים מתענין הקב"ה מתיר להם שליש מעונותיהם, וציוה"כ כולם מתענין אששים וגשם וטף והקב"ה אמור להם לישראל מה דאזיל אזיל, מן הכא ולהלן נחל חושבנא ע"כ, וכן ה"י ג"כ לפני הרב צעל הגהות מיומיוות שכתב צריה ה' זופר, וכן מקומות שמתרין שלא להתענות עריה, ומוס ערוקת עכו"ם, אמנס צפסיקתא פ' ולקחתם לכם ציוס הראשון למדנו שמונה להתענות צעריה פ"ה [וכן צירושלמי פ"ה] וצ"ל פ"ה ה"א [דנדרים, ר' יונתן צייס כל ערב ר"ה שחא, והנה הוא ראייה למנהגנו עכ"ל. וכן מונח דנריו צמרן צ"ה ה' ר"ה סימן תקפ"א, וכן צקינור פסקא הראש סוף מס' ר"ה וכן ראיתי צהמאור הקטן סוף ר"ה שכתב ונהגו מקצת יחידים להתענות עריה, ויש סמך לדבריהם מדאמרין צפסיקתא ולקחתם לכם (פה העתיק כל מאמר הפסיקתא וסיים) כך צערב ר"ה גדולי הדור מתענין כו' עכ"ל, וכן צונרדכי יומא כתיב ואנו נוהגים להתענות קודם ר"ה שכן אמרו לפני ר"ה מתחילין גדולי הדור להתענות כו' ע"ש. וצתניח רצתי ה' ר"ה סימן ע"ז כתב, ויש שמתענין עריה וצפסיקתא דסוכה מצלתי, כו' ע"ש שמואל כל המאמר הזה, וגם הסיוס כך זאין גדולי ישראל ומתענין עריה כו', ודבריו נובעים משגולי הלקט כ"י ערוגה העשירית סדר ר"ה סימן רפ"ג, שהציא שם כל המאמר מהפסיקתא. אמנס צצגולי הלקט אשר לפנינו צדפוס ה' ר"ה סימן צ"ג, הציא ח"ל ויש שמתענין עריה, ויש להם סמך צירושלמי דנדרים [פ"ה ה"א] ותענית [פ"ב ה"ב] ר' יונתן צייס ערוגת ר"ה שחא. ר' אהן צייס ערוגת שונה, פירש ערב שנת, וצפסיקתא דסוכה הכי איתא הלכתא עכ"ל. כוונתו למאמר הפסיקתא שהצאתי. ואשר מונח צצגולי הלקט כ"י צאריכות. והמדרשים הנינו שם צצגולי הלקט הנדפס, המלות וצפסיקתא דסוכה הכי איתא הלכתא צאורה מיוחדת ואותיות גדולות, כאלו הוא מאמר צפני עצמו, וטעות הוא, כי מוסב למעלה, וצירושלמי דנדרים יש לתקן, שג"ל צייס ערוגת שונה, צמקוס שלפנינו צטעות ערב סוכות, ועיין צש"ע א"ח סימן רמ"ט ס' ג'. שמונה להתענות צע"ש, ונוגע מצירושלמי עיין צצאור הנולה שם, ויש להעיר, צצגולי הלקט כ"י ערוגה העשירית סדר ר"ה סימן רפ"ד גם צנדפס שם סימן ע"ג, הציא עוד צ"ס דריו שחמה (הוא צעל מחזור ויטרי) נוסחת הפסיקתא ומטועת היא. כי ז"ל יש נוהגים להתענות צצ' ימים של ר"ה וסומכים על האגדה דפסיקתא דסוכה שיש ספרים שכתוב בהן זאין גדולי הדור ומתענין צריה עכ"ל, אולם צאמת צפסיקתא נאמר רק ומתענין ערב ר"ה ולפני דריו שחמה צמטתה מלת ערב, וכן ראיתי צס' האגור ה' ר"ה שכתב, ח"ל וצתאונת הגאונים כתוב שיש להתענות צשני ימים של ר"ה וסומכין על האגדה דפסיקתא דסוכות שיש ספרים שכתוב בהן זאין גדולי

כתיב כי עמך הסליחה למען תורא (ההלים ק"ל ד'), הסליחה מופקדת אצלך מראש השנה, וכל כך למה, למען תורא, בשביל ליתן אימתך על הבריות, מיום הכיפורים עד היום, כל ישראל עסוקים במצות, זה עוסק בסוכתו, וזה עוסק בלולבו, וביום טוב הראשון של חג, נוטלין לולביהן ואתרוגיהן בידיהן, ומסלסין להקב"ה, והקב"ה אומר להם כבר מחלתי לכם מה שעבר, מכאן ואילך חשבו עונותיכם לפניכם, ולפיכך אמר ולקחתם לכם ביום הראשון, מאי ביום הראשון ראשון לחשבון עונות:

ביום הראשון (ויקרא כ"ג מ'), (צג) תני ר' חייא ביום ולא בלילה, ביום הראשון, אפי' בשבת, ביום הראשון אינו רוחה את השבת, אלא יום ראשון של חג בלבד. (צד) פרי עץ הדר (שם), פרי שמעם עצו ופריו שוה, זה אתרוג הדר, (צה) בן עזאי אומר הדר, זה הדר באילנו משנה לשנה, (צו) הרגום עקילם הדר הידור, שהוא דר על פני המים, (צז) כפות תמרים (שם), ר' טרפון אומר כפות (צח) אם היה פרוז יכפתנו. (צט) וענף עץ עבות (שם), עץ שענף עצו רופה

הערות ותקונים.

גדולי הדור ומתענין צ"ה עכ"ל, אך נאמת אסור להסתנות צ"ה, עיין שזולי הלקט צכ"י ונדרפס. מה שהביא צס"ר יסודלי גלון, ורזינו סעדיה גלון, ורזינו הלי גלון, ונהגות מיימוןיות ריש ה' אופר ונפרדם הגדול לרש"י ה' ר"ה (דף מ"ג ע"א) ונאזכרהם סדר תפלת ר"ה, הביאו נ"כ דברי ר"ה, ותשובת רב נתאן גלון, שאסור להתענות צ"ה, ועיין בהמאור הקטן סוף ר"ה, ונמרדכי פ"א דר"ה סימן תש"ח, ונתניא רבתי ה' ר"ה סימן ע"ב, מה שהביא צס"ר סעדיה גלון, ונס עיין נטור אר"ה ה' ר"ה תקי"ז ונמרן צ"י גס. (צב) א"ר כתיב, כ"ה גם זילקוט אמור, ונ"ל א"ר אחא, כמו שהוא צכ"י כרמולי ואקספארד, ונו"ר, וזילקוט תהלים רמז תתפ"ח צס"ה הפסיקתא, ונמרדש תהלים סוף מזמור ק"ל, הגי' א"ר אצא. וצכ"י כרמולי ונו"ר, מתקום המאמר הזה אחר סיום המאמר מיום הכיפורים עד התנ כו', זה יותר נכון, וצכ"י אקספארד, וזילקוט אמור רמז תרכ"א, הנוסחא כמו לפנינו ונמרדש קה"ר פ' לך אכול צמחה, נשמט המאמר הזה מתקוממו, והכניסוהו אחר המלות כך ער"ה גדולי הדור מתענין הקצ"ה מתיר להם שליש עונותיהם, תמורת זר הוא גס. (צג) תני ר' חייא, צו"ר גס תמרים המלות "תני ר' חייא" ונמנאים צמאמר שאחריו. פרי עץ הדר, ומקומם פה, כי גס המאמר הזה, הוא מספרא אמור פט"ז סימן קצ"ה, ע"ש צפ"י התורה והמצוה ועיין צנ"ה סוכה מ"ז ע"א, ותני ד"ה הראשון, (צד) פרי עץ הדר, ספרא גס, וכן צירושלמי סוכה פ"ג ה"ה, וצנלי סוכה ל"ה ע"א, ע"ש. (צה) בן עזאי. צספרא גס, אצל צירושלמי סוכה הוא צס"ר ל"ה, וצנצלי סוכה גס צס"ר אצוהו, וצס"ר בן עזאי גס דרשה אחרת, אולם מדברי תוס' סוכה (ל"א ע"ב) ד"ה דבר, נראה שהיתה לפנינו דרשת בן עזאי, כמו לפנינו פה, (צו) תר' עקילם הדר הידור, צו"ר תמרה מלת הידור, והנה תרגום עקילם הדר הוא מאמר צפני ענמו, ואין לו מתצרת עם מאמר בן עזאי, ונ"ל א"ר תתחומא, כמו שהוא צירושלמי סוכה גס, א"ר תתחומא תרגם עקילם הדר הידור אילן שהוא גדל על פני המים, וכן יש לתקן צו"ר, וצ"ה סוכה ל"ה ע"א הוא צס"ר בן עזאי, אל תקרי הדר אלא הידור שכן צנ"י קורין למים הידור *εἶδος* ואח"ה הוא גדל על כל מים היו אמר זה אחרון ע"כ, ונערך ערך הדר ד', הביא המאמר הזה צס"ר אצוהו, ומזה יש לתקן גס פה צפסיקתא שהוא גדל, צמקום שהוא דר, אשר נסתבך פה ע"י דרשת בן עזאי, כי תשב המעתיק שתרגום עקילם הוא סיום לדברי בן עזאי, ונעלם ממנו שהוא ענין צפני ענמו, גם יש לתקן צכ"י אקספארד צדשת בן עזאי הדר צחילנו משונה, נ"ל משנה לשנה, (צז) כפות תמרים ר' טרפון כו', ספרא אמור פט"ז סימן קנ"ז, וע"ש צפ"י התורה והמצוה, (צח) אם היה פרוז יכפתנו, כ"ה צספרא וצכ"י אקספארד, וצו"ר הגי' אם פרוז יכפתנו, ונמרדש צנלי סוכה ל"ב ע"א, תניא ר' יהודה אמור מאוס ר' טרפון, כפות תמרים אם היה פרוז יכפתנו, וצכ"י כרמולי הגי' ר' טרפון אמר כפת כתיב, שאם היה פרוז יכפתנו, וככתב חסר ללמד שהוא אחד ע"כ, וצירושלמי סוכה פ"ג ה"ה, הגי' ר' טרפון כפות תמרים, ר' יודא אמור אם נפרד יאגדנו, והוא הפי' לדברי ר' טרפון, ונמרדש צנלי שהצחתי הוא מאמר אחד, ר' יודא צס"ר טרפון. (צט) ענף עץ עבות

דומה לקליעה זה הרם, (ק) וערבי נחל (שם), אין לי אלא של נחל, (קא) של בקעה ושל הרים מניין, ת"ל וערבי נחל, (קב) אבא שאול אומר, וערבי נחל שתיים, ערבה ללוב, וערבה למקדש, (קג) ר' ישמעאל אומר, פרי עץ הדר אחד, וכפות תמרים אחד, וענף עץ עבות שלשה, וערבי נחל שתיים, (קד) דליות אחת שאינה קטומה, (קה) ר' מרפון אומר אפי' שלשה קטומין:

(קו) ר' עקיבה אומר פרי עץ הדר, (קז) זה הקב"ה, דכתיב ביה הוד והדר לבשת (תהלים ק"ד א'), כפות תמרים, זה הקב"ה, דכתיב ביה צדיק כתמר יפרח (שם צ"ב י"ז), וענף עץ עבות, זה הקב"ה, דכתיב ביה והוא עומד בין ההרסים אשר במצולה (זכריה א' ח'), וערבי נחל, זה הקב"ה, דכתיב ביה סולו לרוכב בערבות (תהלים ס"ח ה'):

ד"א פרי עץ הדר, (קה) זה אבררם, שדרו הקב"ה בשיבה טובה, דכתיב (קט) ואבררם זקן בא בימים (בראשית כ"ד א'), כפות תמרים, זה יצחק, שהיה כפות ועקור על גבי המזבח, וענף עץ עבות, זה יעקב מה הרם הזה (קי) רחוש בעליון, כך היה יעקב רחוש בבנים, וערבי נחל, זה יוסף, מה ערבה זו כמושה ויבשה לפני שלשת המינין, כך מת יוסף לפני אחיו: ד"א

הערות ותקונים.

ענות, כ"ה נספרא אומר פט"ז סימן קנ"ח, וזירושלמי סוכה פ"ג ה"ג הנוסחא, וענף עץ ענות עץ שענפיו חופין את רונו ועולה כמין קליעה, וזאת זה הדם כו'. ונצלי סוכה ל"ב ע"ג, ת"ר ענף עץ ענות שענפיו חופין את ענו ואיזה הוא היה אומר זה הדם ע"כ, ועוד שם ת"ר קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת זהו הדם. (ק) וערבי נחל, ספרא שם סימן קנ"ט. ועיין ירושלמי סוכה פ"ג ה"ג, ונצלי סוכה ל"ב ע"ג, (קא) של נקעה, כ"ה נס נצ"י אקספארד וזו"י, חנל נספרא וזירושלמי ונצנלי, של נצנל, (קב) אבא שאול אומר, ספרא שם וירושלמי סוכה פ"ג ה"ד, ונצלי סוכה ל"ד ע"א, ע"ג צרש"י וזירושלמי, (קג) ר' ישמעאל, נספרא שם, וירושלמי שם, ונצלי דף ל"ד ע"ג, וזו"י צטעות ר' שמעון תחת ר' ישמעאל, (קד) דליות אחת שאינה קטומה, פ"י אהדסים קאי, והכונה כי שלשה הדסים שאמרתי די גדליות אחת שאינה קטומה, והשנים יכולין להיות קטומים, ור"ט מוסף אפי' ג' קטומין, וזו"י הנוסחא דליות ואחת שאינה קטומה, ז"ל שתי דליות ואחת שאינה קטומה, ונספרא שם ופליגו שתי דליות וז' שאין קטום, וזירושלמי ושתי דליות אחת שאינה קטומה, עיין ק"ע ועיין במלחמות להרמב"ם ה' סוכה ל"ד, (קה) ר' מרפון, ספרא וירושלמי ונצלי שם, וע"ג זירושלמי מה נצ"ר טרפון לפסוק, נס ע"ג בשנולי הלקט ה' לובט סימן קי"ז שהאר"ן שם, דפסקין הלכה כר' מרפון. (קו) ר"ע אומר פרי עץ הדר כו', נספרא פט"ז סימן קנ"ט אחר שהביא שם דעת ר"ט ור"י, הביא שם מאמר צ"ס ר"ע זה תארו: פרי עץ הדר אחד, וכפת תמרים א' וענף עץ ענות א', וערבי נחל א' כשם שלוב א' ותארו א', כך הרם א' וערבה א'. וכ"ה נמשנה סוכה ל"ד ע"ג, ואולי נס פה נפסיקתא יש להוסיף ולהביא מאמר ר"ע ואח"ז צריך להתחיל, ד"א פרי עץ זה הקב"ה, וגם זו"י חסר הדרו הזה, וגם ראשיתו "ר"ע אומר, חסר שם, (קז) זה הקב"ה כו', מונח נמנרת המאור שם וי"ר קמי"ט נצ"ר טרפון לפסוק, וע"ג דברים מושכלים מה שרמזו רז"ל צדוק הזה, ועיין רמב"ן על התורה, פ' פרי עץ הדר, ועפ"י הפסיקתא יסד הקליר ליום ראשון דסוכות, אקחה צראשון לאחרון וראשון פרי עץ הדר לצדקת גאדר, כפות תמר לצדיק כחמר כו'. ע"ג כל הפיוט, (קח) זה אברהם, מונח נמנרת המאור סימן ק"ג צ"ס וי"ר ונפסיקתא, וכן מונח צדוקי מונח צדוקי על הרמזים סוכה פ"ג (דף כ"א ע"ג) צ"ס הפסיקתא. ועפ"י יסד הקליר נפיוט ה"ל צדוקי נמנרת המאור (ר"ל אברהם), נכפות להזכיר למחיים נקנה (זה יצחק שהיה כפות ע"ג המונח כעולות מחיים), נצננות להזכיר תם ת"י עד קנה, (זא ועקב), נצננות להזכיר את לעבד הוקנה, (זה יוסף), (קט) ונצננות זקן וגו', זו"י נוסף וכתיב והדרת פני זקן. (קי) רחוש בעליון, ונצ"י כרמולי כחוש בעליון, ונצ"י אקספארד רחוש בעליון, ונצננות ערך דהם הביא צ"ס וי"ר המאמר אשר לפנינו אחז, מה הדם זה דחוס נעלים אף לאה דחוסה נצננים. ומפרש ענין דחיקה ע"כ, וכן הוראתה נצננות סורי דחיקה ורננו, ולפי דברי הערוך כתב מעתיק

ד"א פרי עץ הדר, (קיא) זה אמנו שרה, שהדרה הקב"ה בשיבה טובה, דכתיב ואברהם ושרה זקנים (בראשית י"ח י"א), וכפות תמרים, זו אמנו רבקה, מה תמרה זו יש בה אוכל, ויש בה עוקצין, כך העמידה רבקה צדיק ורשע, וענף עץ עבות, זו אמנו לאה, מה הרם רחוש בעלין, אף כף היתה לאה רחושה בבנים, ערבי נחל, זו אמנו רחל, מה הערבה הזאת כמשה לפני שלשת המינין, כך מתה רחל לפני אחותה:

ד"א פרי עץ הדר, (קיב) זו סנהדרי גדולה של ישראל, (קיג) שהידרם הקב"ה בשיבה טובה, דכתיב מפני שיבה תקום (ויקרא י"ט ל"ב), כפות תמרים, אלו תלמידי חכמים שהן כופין את עצמן ללמוד תורה אלו פאלו, וענף עץ עבות, (קיד) אלו ג' שורות של תלמידי חכמים, שיושבין (קטו) לפני סנהדרין, אחד מימין ואחד משמאל:

ד"א

הערות ותקונים.

מעתיק אחד זכ"י אקספארד על הנליון "דחוקי" והס"כ הונא פנימה נעטות. וכך לאמר סס, מה הדם זה דמוס חזוקי זעלים, נעשה מן דחוקי המלה חזוקי, וכן נמורת המלור סימן קי"ג מה הדם זה רחוש והדוק זעלים, אין ספק שזמלת והדוק הוספה היא עפ"י הערוך, כי הדוק נרדף לדחיקה או ז"ל דחיק, ונערוך ערך חש ג' כחז ח"ל, בסוף פרק קמח דסוכה מה הדם דמוס זעלים כך היתה אמנו לאה דמוסה זכנים, ס"ח דמוסה, וכבר כתבנו בערך דמס ומתקנרס דהוא העיקר עכ"ל, והנה הלשון נערוך, בסוף פרק קמח דסוכה, תשובה הוא מלחמה מעתיק טועה, שהיו כתוב לפנינו נפסק, וחשז שהוא טעות וז"ל נפסיק ורחשי תיבות הוא, של נפסק פרק קמח, אבל נאמת ז"ל נפסיקתא דסוכה, והרמ"ל השמיט ע"ה וכחז נחוקו, נזיקרס רבה פ"ל, והגאון ר"י צהפלאה שנערכין ערך חש כתב לא מלחמי נגמרס סוכה, רק נעדרס רבה פ' אמור עכ"ל, אולם טעות נפל נדברי הערוך וז"ל כמו שחקנתי. — ולדעת הערוך תהיה אות ד' שמונית, והביא תרגום נלמות יער (מייכה ג' י"ג) לחיטת חורשא מוקוס יגדלו זו קנים וענים שפלים (געשטריך), וכן נחטי מנית (יחזקאל כ"ז י"ז), תרגום נחטי דמוס, ורחמי נרשי יחזקאל סס שכתב מנית שס מוקוס שחטיס יפות כמו עד נזוף מנית (שופטים יח), וי"ת נחטי דריוס לשון קננות מנינים הרבה, וחזירו נפסיקתא מה הדם רחוש זעלין אף לאה רחוש זכנים, ולא ידעתי מהו עכ"ל. וכן הרד"ק סס כתב וי"ת נחטי רחוש ולא הנכתי מלת רחוש סס הוא עכ"ל, ולפנינו נתרגום הטוסחל כמו שביא רש"י. וגם היא לפני רש"י ז"ל הגירסא נפסיקתא רחוש זעלין כמו שהוא לפנינו זכ"י הרש"ל. והיא הזאת נכונה עיין ערוך ערך רחש ג', ונמוספי סס שהביא ת"י נאחז נסנך נקרניו אחיד נרשיסחא דחילנא כקרניו, והוא כמו חרש שעניו יער או חילן מרובע זענפים, ול"כ פירש רחוש זעלין מסתעף זעלין, (קיא) זו אמנו שרה, עפ"י יסד הפייטן נפיוט ליוס ראשן דסוכות, אקחה נרשאון, נסדר לתשוב נליות עדנה (זו שרה), נכפות לתשוב נשולת שזננה (נרקה), נענות לתשוב יסמות דיהס (לאה), נערבה לתשוב נחמות מוקנח (רחל), (קיב) זו סנהדרי גדולה, עפ"י יסד הפייטן היכל נסדר להמשיל מפלוא עגולה כ"ו, ר"ל הסנהדרין שיושבין כחצי גורן עגולה, ע"ש נפי הרו"ה. (קיג) שהידרם הקב"ה בשיבה טובה דכתיב מפני שיבה תקום, הנדרים האלה אין להם שחר, ולדעתי יש לחוקק המלות, נשיבה טובה. והרמ"ה הוא מסיפס דקרא והדרת פני זקן, וכז"ל שהידרם הקב"ה, דכתיב והדרת פני זקן, וכן יש לתקן נזי"ר, כי מפני שיבה תקום כל שיבה נמשע, כמלמסרס קדושין ל"ב ע"א, אבל פני זקן, אין זקן אלא שקנה חכמה (שס) לכן אמר פה על הסנהדרין שהידרם הקב"ה נתן כבוד לחכמים, דכתיב והדרת פני זקן, זה חכס נחורה, (קיד) חל"ג אורות של תלמידי חכמים, מכוון למאמר המענה דסנהדרין ל"ז ע"א ועל אורות של ת"מ ושצין לפניהם ע"ש נרש"י, ופה המוקוס להעיר, נפסיקתא נרתי פ"י פסקא כי תשא אגן הססר זו סנהדרין שלא היו יושבין נטרנונין שורה ארוכה, אלא אסטרנונילון כחצי גורן עגולה, כדי שיהיו רואין זה את זה, שאלס היו יושבין נטרנונין, היושבין נזויות מנטעריס לראות חילו את חילו, ואינס יכוליס לשאל זה את זה ע"כ, ופירש המפרש דפוס נרעסמליוס, נטרנונין כן נקרא דנר מרובע, שכל ארבעה הנלעות סס ארוכות, אסטרנונילון כן נקרא

ד"א פרי עין הדר, (קמז) אלו ישראל, מה אתרוג זה יש בו ריח, ויש בו טעם, כך ישראל יש בהן בני אדם שהם בעלי תורה, ובעלי מעשים טובים, כפות חמרים, אלו ישראל, מה חמרה יש בה טעם, ואין בה ריח. כך ישראל יש בהן בעלי תורה, ואין בהם מעשים טובים, וענף עין אבות, אלו ישראל, מה הדם זה, יש בו ריח ואין בו טעם. כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בידיהם מעשים טובים ואין בהם תורה. וערבי נחל, אלו ישראל, מה ערבה זו, אין בה לא טעם ולא ריח, כך ישראל יש בהן בני אדם, שאינם בעלי תורה, ולא מעשים טובים, אמר הקב"ה לאברן אי אפשר, אלא יעשו כולם אגודה אחת, (קיו) והן מכפרין אלו על אלו, לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם ולקחתם לכם ביום הראשון.

(קוח) א"ר ברכיה בש"ר אבא בר כהנא, בזכות ולקחתם לכם ביום הראשון, אני

הערות ותקונים.

דבר עגול עכ"ל, וטעה נחמ"כ, כי טרנגון הוא צעל שלש צלעות, כמאמרם חז"ל ע"ש, הן אחת, דיגון שמים, טריגון, שלש, טריגון ארבע, לכן ז"ל בפסיקתא במטריגון והיא המלה היונית τετραγώνος, פי' ד' זוויות, ור"ל שלש היו יושבין ארבע צלעות אלא אסטרונומון, ר"ל צעגול, כי המלה היונית τετραγώνος פירש עיגול, והמלות "שורה ארוכה" "כחצי גורן עגולה" נרדף למחוק מן הספר, כי נוספו מילה מעתיק, אחרי רואו במשנה סנהדרין ל"ו ע"כ, סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה, ופי' רש"י צעגולה כ"ו שאם היו יושבין בשורה כ"ו. לכן הציב אצל נטרנגון "שורה ארוכה", ואצל אסטרונומון "כחצי גורן עגולה" ופותרן האמתי נעלם ממנו, עיין ערך מל"ן נד קמ"ג, (קמז) לפני סנהדרין, אח"כ נשמטו הדברים האלה, ווערבי נחל אלו שני סופרים הדיוטין שהיו עומדין לפני סנהדרין, אחד זמין ואחד משאל, והשמיט המעתיק מן סנהדרין א', עד סנהדרין ג', ונלמד לנכון זכ"י אקספארד, וזילקוט אמור, ונמנורת המאור סימן ק"ג צ"ס הפסיקתא. וכן יסד הפייטן שם צערצה להמציא מחוקקי מגלה, וזו"ר אמור, אלו ג' סופרים של דייכין שעומדים לפנייהם וכותבים דברי המזכים ודברי המחייבין, וכ"ס במשנה סנהדרין ס. אצל במשנה שג"ס ה"ג להיפך, דברי מחייבין ודברי מזכין, וכתב ע"ז הנאמן מהר"צ צבאנתוני ח"ל ז"ל דברי המזכין ודברי המחייבין, וכך איתא במשנה שנשמעו, וכן הוצא לעיל דף ל"ד ע"א, ול"ה ע"ב, ופי' מפירש"י דהכא עכ"ל, וראוי להוסיף עוד ראיה לדבריו שכן הוא צו"ר י"ד כמו שבחז"ל (קמז) אלו ישראל, מוצא במאה שירים לברי' ג'אות דף ז"ה, ועפ"י יסד הקליר צפיתו ה"ל צהדר לכנות שלמים תמימים, נכפות לכנות צעלי מעשים ועינים כו', עד עקאים אטומים מלהריח, כולו הוא עפ"י דברי הפסיקתא פה, וכן צמלוק ליום ראשון, וכמו צען הדר ריח וטעם כן צעם זו צעלי מנות ודיע טעם, וכמו צפק חומר טעם ולא ריח, כן צעם זו צעלי מנות כו'. (קיו) והן מכפרין אלו על אלו, כ"ה גם זכ"י אקספארד, וזילקוט אמור רמז הר"ח צ"ס הפסיקתא, אצל זכ"י כרמולי וזו"ר נוסף פה, ואם עשיתם כך, אותה שעה אני מתעלה הי"ד הצונה צשמים מעלותי, ואמיתי הוא מתעלה כשהן עשויין אגודה אחת שצמלר ואגודתו על ארץ יסדה, ועיין מנחות כ"ז ע"א ד' מניין שלולב ג' מהן עושין פירות, וב' מהן אינן עושין פירות העושין פירות יהיו זקוקין לשל"ן עושין כו'. עד שיהיו כולן צאגודה אחת שצמלר הצונה צשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה, (קיו) א"ר זכ"י, לפני דרוש הזה נמנל צו"ר אמור שם שני מאמרים גדולים. הא' ר"י צ"ג- שבען זן פ"ו פתח שבע בני וקח אמרי כו', והשני הוא ר' מני פתח כל עצמותי תאמרנה כו' גם ישנם זילקוט אמור רמז תרכ"ז וז"ל, מדרש, ונמנאים גם נתחנמול אמור. וזכ"י אקספארד איתא. אולם זכ"י כרמולי נמנל המאמר מר"י צ"ס ר"ג זן פ"ו צ"ל הפסקא הזאת, ומאמר ר' מני עד חכמים מחוקקים הוא כמו צו"ר, ובהגהות אשר"י סוכה פ"ג סימן כ"ה, הביא המאמר הזה, ח"ל יש צמדרש שלולב חומה לצדדה כו' ע"כ. ועפ"י מיוסדים דברי הפייטן ה"ל צהדר לכפר סרעפי לנ, נכפות לכפר שורה מול לנ, צענות לכפר כו' ע"ש צ"י הרומ"ה, והמאמר מר"י זכ"י נראה כבר פס"ג צ"ס ר' ה"ג צ"ג יצחק, וזילקוט תולדות רמז ק"י ד"ה קסרי וירושלים, צ"ס מדרש ז"ר צ"ל שם האומר, וזילקוט ירמיה רמז רנ"ח צ"ג ית' תנ"י

אני נגלה לכם ראשון, ופורע לכם מן הראשון, ובונה לכם את הראשון, ומביא לכם את הראשון, אני נגלה לכם ראשון, (ק"ט) זה הקב"ה, דכתיב אני ה' ראשון (ישעיה מ"א ד'), ופורע לכם מן הראשון, זה עשו הרשע, דכתיב ויצא הראשון אדמוני (בראשית כ"ה כ"ה), ובונה לכם את הראשון, זה בית המקדש, דכתיב כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו (ירמיה י"ז י"ב), ומביא לכם את הראשון, זה משיח, דכתיב ביה ראשון לציון הנה הנגה ולירושלים מבשר אתן (ישעיה מ"א כ"ז):

חסלת פסקא ולקחתם לכם.

הערות ותקונים.

חנאי זש"ר יצחק, ומה שרשום שם ז"ר פ"א, הוא רק על התחלת המאמר, אבל דרוש זה מ"ר חני ליכטנר מן פ"א, כי אס מן פס"ג, ועיין בצנזרי פסחים דף ה' ע"א, כעין המאמר הזה בשני לשון. (ק"ט) זה הקב"ה, מונח זשמ"ד ריש פט"ו, אך זמקום המקרא חני ה' ראשון, מונח שם הכתיב. חני ראשון ואני אחרון (ישעיה מ"ד ו').

פסקא כ"ט.

פסקא אחריחא דסוכות. (א)

(ב) דרש ר' חוננא בר פפא, ואיתימא ר' שמלאי, לעתיד לבא מביא הקב"ה ספר תורה, ומניחו בחיקו, ואמר כל מי שעסק בזה, יבא וישול שברו, מיד מתקבצין כל אומות העולם בערבוביא, שנא' כל הגוים נקבצו יחדיו ויאספו לאומים (ג) מי בכס יגיד זאת וראשונות ישמיעונו יתנו ערידם ויצדקו וגו' (ישעיה מ"ג ט'), א"ל הקב"ה אל תכנסו לפני בערבוביא, אלא יכנסו כל אומה ואומה וסופריה, שנא' ויאספו לאומים, ואין לאום אלא מלכות, שנא' ולאום מלאום יאמץ (בראשית כ"ה כ"ג), מ' מי איכא ערבוביא קמי שמאי, אלא כי היכי דלא ליערבבו נינהו דלישמעו מאי דאמר להו וכו' (כדאיתא בריש מסכת ע"ז עד מאי בעי בשעיר

הערות ותקונים.

(א) פסקא אחריחא דסוכות, הפסקא הזאת איננה זכ"י אקספארד, וכרמולי, ולא זו"ה שם. גם לא היתה לפני הרצנצל הערוך, רק בשארה זכ"י הרשד"ל, ובסגנון לשונה יעיד עליה כי חדשה היא, וכנראה מהתחלתה דרש ר' חנינא כ"י שהוא מש"ס צנז"ל ע"ז ז' ע"א, וכן הוסיף המעתיק צעמנו "כדאיתא בריש ע"ז כו". אולם היתה לפני צנז"ל הילקוט ומציאה צ"י אמור רמז תרנ"ג ותרכ"ד. ומזוין צנז"ל פסיקתא, וצ"ח רמז תתקכ"ז מציא מאמר גדול ומענה, ונרשם צנז"ל מדרש, גם היתה לפני הרצנצל מלמד עיינס כמו שגראה להלן בהערה ח"ו, וקורא אותה פסיקתא לתגא דמטליא (תג הסוכות דצנז"ל ט"ז י"ג ת"א תגא דמטליא) ועיין רוקח ה' סוכה סימן ר"ט הביא מאמר אחד הנמנה בפסיקתא צנז"ל מדרש, ואולי היתה לפניו צנז"ל הרנינו, עיין להלן בהערה כ"ט ו"ח שרשי צ"י המיוחס לו ז"ר פמ"ג ומרן ז"י ה' פסח סי' ת"ץ, הביא מאמרים צנז"ל מדרש הרנינו, הנמנה לפנינו בפסקא הזאת. (ב) דרש ר' חנינא, צנז"ל ע"ז ז' ע"א, כמו שרשם המעתיק, כדאיתא בריש מש"ס ע"ז כו', אך צנז"ל שם. הני מה צנז"ל בפארן, חתת מה צנז"ל צתיון, ונוסחת הפסיקתא היא הישנה, עיין בחומ"ש שם ד"ה מלי צנז"ל (ג) מי צנז"ל, וכן מונח צנז"ל שם, וצקרא לאמר מי צנז"ל, וע"ש צנז"ל הרי"צ שהעיר על

בשעיר מאי בעי בתימן), אלא מלמד שהחזיר הקב"ה התורה על כל אומות העולם ולא קיבלוה, עד שבאו ישראל וקיבלוה, לפיכך עתיד הקב"ה לנחמם, דכתיב וסוכה תהיה לצל יומם (ישעיהו ד' ל'), (ד) א"ר לוי כל מי שמקיים מצות סוכה בעוה"ז, הקב"ה אומר הוא קיים מצות סוכה בעולם הזה, (ה) אני מסך עליו מחמתו של יום הבא, (ו) ר' ינאי וריש לקיש אמרי, (ז) כי הנה היום בא בוער כתנור (מלאכי ג' י"ט), צדקה גדולה עשה הקב"ה בעולם הזה, שלא נתן את השמש בשמים שאנו רואים, ר' ינאי ור' חנינא אמרי ברקיע השני נתנם הקב"ה, שנא' ויתן אותם אלהים ברקיע השמים (בראשית א' י"ז), בשמים אין כתיב כאן אלא ברקיע השמים, מהו ברקיע השמים ברקיע שהוא למעלה מן השמים, (ח) א"ר אבהו מקרא מלא הוא שלא נתנו הקב"ה אלא ברקיע, דכתיב אתה הוא ה' לברך אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם (נחמיה ט' ו'), את השמים וכל צבאם, אין כתיב כאן, אלא השמים שמי השמים וכל צבאם ונז' היכן צבאו של הקב"ה נתון, הרי אומר בשמי השמים, להודיעך שלא נתן הקב"ה אותו ברקיע ראשון, למה, שאם נתון ברקיע הו' שאנו רואים היה יוצא חמה על תקופתו ושוך את הבריות, אלא נתנו ברקיע שני, את מוצא (ט) מן הרקיע ועד רקיע, מהלך חמש מאות שנה, (י) ונשתיק יש לו כשם שכתב, לשמש שם אהל בהם תהלים

הערות ותקונים.

על נוסחת הקרא, (ד) א"ר לוי, מונא צילקוט אמור רמו תרנ"ג ד"פ ומנותם נשם הפסיקתא. (ה) אני מסך עליו מחמתו של יום הבא, ועפי' זה יסד הפייסן, צפויט דרוש נמו צדק (ליום א' של סכות) סכתך עליהם תמתח, ונזל לקוחין ומתח, ולא יכס ומרתח, ר"ל רמיהו וחוס, וע"ש צפ"י הרווייה שהביא דברי הפסיקתא, וכן צפויט משורת יש אלפים נשעים (ליום ז' של סכות) ועז נסכה תמור מה אהלו, טלול עזי עון יאפילי, חוס יום הבא צבאם להנהילו. (ו) ר' ינאי ור"ל אמרי, פה חסר וכנ"ל, אין גיהנס לע"ל, אלא היום הבא הוא מלהטת את הרשעים, שנאמר כי הנה היום צל בוער כתנור, כמו שמונא לנכון צילקוט אמור רמו תרנ"ג נשם הפסיקתא, וכן תראה צנ"ר פ"ו ר' ינאי ור"ש [צ"ל ור"ל או ורש"ל] תרווייהו אמרי, אין גיהנס [לע"ל] אלא יום שהוא מלהט את הרשעים, מה טעם הנה היום צל בוער כתנור כ"ו. וכן הוא במדרש קה"ר צפ"י חרות השמש, ושם הגי' ר' ינאי ור' ישמעאל, (ז) כי היום צל, צילקוט שם השמיט המעתיק ומלאן עד שנאמר כי הנה היום צל כו' במאמר שלהן, וכל המאמר הזה חסר צנ"ר. (ח) א"ר חנינא ומקרא מלא הוא, צנ"ר שם הגי' ר' פנחס צנ"ר חנה ומקרא מלא הוא ולאנטי כנה"ג פירשו אותו, אמה הוא ה' לנדיך אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם וגו', היכן הוא כל צבאם כו', ע"ש, ובמאמר עינים פ"א הביא המאמר מוצ"ר וסיים גם בלשון יותר צרור ראיתי מאמר זה בפסיקתא דרז כהנא מדרש לתנא דמטליא ע"ש עכ"ל, כוונתו למאמר שלפנינו, (ט) מן הרקיע ועד רקיע, נכנסה צירולמי. צרכות פ"ח ה"א, וצנ"ר פ"ו, מן הרקיע ועד הרקיע מהלך ה' מאות שנה ועצוי' של רקיע ה' מאות שנה, ומרקיע עד הרקיע מהלך ה' מאות שנה כו', ועיין חגיגה י"ב ע"א, ומונא בצלחות חיים ה' ספלה, אמה כ' נשם הפסיקתא, וכן מונא צנור א"ח סיון קט"ו, ולא נלה המקור, ועיין צנ"ר צ"י שם, ומה שהביא הטור שם ויש צה ע"ו תיבות, הוא ג"כ בצלחות חיים שם, (י) ונשתיק יש לו כו', ומציאו מתוך נשתיקה עיין ערוך. ערך נשתק הביא מאמר חז"ל ומונא ע"ד ע"ז, לא היה לה נשתק, פ"י כסוי, כדאמרינן צנ"ר פ"ו, לע"ל הקב"ה מערטלו מונשתקו עכ"ל, ולפנינו נגמרא נישתק, ופירש"י נישתק טבעת, ובתוספת שם כתנו צירולמי גרסינן נשתק שלא יכוה, כוונתם לירושלמי ומונא פ"ד ה"ד. ובתוספת ימים שם זה צנ"ר מ"ס כתנו חז"ל פירש"י מנין טבעת, ורבי"א פ"י כמו נשתק, וכן פירש ר"ח, והביא ראיה מוצ"ר שחמה יש לה נשתק שנאמר לשמש שם אהל צנ"ר ואמרינן נמי הקב"ה מערטל חמה מנשתקה, ורבי"א הביא ראיה מן הירושלמי צנ"ר יום לא היה נשתק כו' ע"ש, אולם לפנינו במדרש צ"ר מערטלו מנשתקו, במקום שהיה לפנינו הגירסא מנשתקו. וכן איתא בגמרא נדרים ה' ע"ב, וע"ז ג' ע"א, הקב"ה מוניח חמה מנשתקה, והיא המלה הרומית nartheicum שפירש תיק וכלי שטומנים צו. ויש להעיר

(תהלים י"ט ה') והוא ניתן בתוך נשתיקו, (יא) והוא יוצא מהלך אלף וחמש מאות שנה, עד שהוא מתיישב את כחו, ואינו מויק לבריות, אבל לעתיד לבא מה הקב"ה עושה, גילה השמים הללו, כמה שכתוב ונגולו כספר השמים (ישעיה ל"ד ד'), ומציאו מתוך נשתיקו, והוא יוצא על תקופתו, ופורע מן הרשעים, שנא' (יב) כי הנה היום בא בוער כתנור, והיו כל ידים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא אמר ה' צבאות אשר לא יעזב להם שורש וענף (מלאכי ג' י"ט), באותה שעה דקב"ה עושה סוכה לצדיקים, (יג) ומשמרים אותם לתוכה, שנא' כי יצפנני בסכה ביום רעה וגו' (תהלים כ"ז ה'), וכן וסכה תהיה לצל יומם מתורב (ישעיה ד' ו'), מחמתו של יום. (יד) וחכמים אומרים יש גהינם לעתיד לבא, שנאמר נאם ה' אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלים (שם ל"א ט');

הנה יום בא לה' וחלק שללך בקרבך (זכריה י"ד א'), וז"ה אלהים עושי ישועתי סכותה לראשי ביום נשק (תהלים ק"מ ח'), א"ר פתח הכהן בן חמא והיכן היו ישראל כשהיו (טו) אוכלוסין של פרעה זורקין חצים, אלא שהקיפו הקב"ה בענני כבוד, וסיכך עליהם, ולא היו מויקים אותם, שנאמר ועננך עומד עליהם (במדבר י"ד י"ד), לכך נאמר סכותה לראשי ביום נשק;

ד"א סכותה לראשי ביום נשק, אמר הקב"ה (טז) לעתיד לבא עתידים כל אומות העולם להכנס על ארץ ישראל ועשות מלחמה עמם, שנאמר ואספתי את כל הגוים אל ירושלים למלחמה (זכריה י"ד ב'), ומה הקב"ה עושה יוצא ונלחם עם הגוים, שנא' יוצא ה' ונלחם בגוים ההם (שם שם ג'), היאך כימו של פרעה, שנא' ביום הלחמו ביום קרב (שם שם), ומה עושה מסכך על ראשם של ישראל, שנאמר סכותה לראשי ביום נשק, מרו נשק, א"ר שמואל בר נחמני (טז) ביום שישיקו (מח) שני עולמות זה לזה, העולם הזה והעולם הבא, באיזה היום, הנה יום בא לה' (זכריה י"ד א'): (מט) ד"א הנה יום בא לה', למה הם באים בירושלים, א"ר שמואל בר נחמני מפני שגיהנם נתונה בירושלים, והקב"ה יושב ודן אותם ומחייבן ומורידן לגיהנם, (כ) ומנין שגיהנם נתונה בירושלים, שנאמר נאום ה' אשר

הערות ותקונים.

להעיר, נמדרש קה"ר צ"ל תרח השמש, מוצא ג"כ המאור ומז"ר ועם הגירסא הקנ"ה מערטלו והסתקו ומנתקו, אין ספק אלפי שהיה גם פה הגירסא מערטלו מנשתקו. ולאחד כתב צנזו, מנרתקו' ולח"כ נעשית נטעות, מהסתקו ומנרתקו. (יא) והוא יוצא מהלך אלף חמש מאות שנה עד שהוא מתיישב את כחו, ליתא נמדרש צ"ר וקה"ר שם. רק הנוסחא שם וזריכה של מים לכניו נעשה שהוא יוצא הקנ"ה מתיישב כחו צמיס שלא יצא וישורף את העולם. והנוסחא שלפנינו מכוונת כמו שהבאתי בהערה ט' מירושלמי ברכות. ולכן אמר צאן שהוא יוצא מהלך אלף וחמש מאות שנה דהיינו מנרקיע השני עד הארץ, הוא אלף ות"ק שנה. (יב) כי הנה היום נוער, פה מתחיל צילקוט אמור רזו תר"ג, אחרי אשר השמש ממחר גדול, עיני לעיל הערה ז'. (יג) ומשמרים אותם לתוכה, גירסת הילקוט וממוין, והיא יותר נכונה, כי מתאימה עם המקרא יצפנני בסוכה. (יד) וחכמים אומרים יש גיהנם לעיל, וכ"ה כצ"ר שם, רצנן אמרי יש גיהנם שנאמר וכו', ולדעתו המאמר הזה מקומו לעיל, אמר ר' יצאי ור"ל אמרי אין גיהנם, עיני הערה ו', ונזה נאום ההתנגדות, הללו אומרים אין גיהנם לעיל, והללו אומרים יש, וכמו שהוא לפנינו נמדרש צ"ר שם, וצילקוט אמור חסר כל המאמר הזה עד לעיל עתידים כל א"ה כו'. (טו) אוכלוסין, גדוד תרי' אוכלוסא, והמלה יונית σλαγס פי' עם רב ומחנה (מעגש אחר) (טז) לעתיד לבא עתידים, מוצא צילקוט אמור רזו תר"ג. (יז) צינס שישיקו שני עולמות, דרוש נשק מלשון נשיקה. (יח) שני עולמות זה לזה, צילקוט מהלים רזו תחפ"ח, ד"ל צינס נשק, צלותו יום שישיקו שני עולמות זה לזה, העולם הזה יוצא, והעולם הבא נכנס, וצילקוט אמור רזו תר"ג מוצא צנס הפסיקתא כמו שהוא לפנינו. (יט) ד"ל הנה יום בא, מכאן ועד וסוכה תהיה לנלל יומם כל מי כו', חסר צילקוט אמור שם, (כ) ומנין שגיהנם נתונה בירושלים שנא' כו', עיני עירוצין

אשר אור לו בציון ותגור לו בירושלים (ישעיה ל"א ט'), מה הקב"ה עושה, מפתח אותם, ומעלה אותם לירושלים ודן אותם שם, א"ד שמואל בר נחמני במקום שקיפת הליסטים שם צולבין אותו, מן ירושלים קפחו ושוב לפיכך צלבו בירושלים, שנא' הנה יום בא לה' וחלק שללך בקרבך (זכריה י"ד א'), א"ד פנחס בר חמא הבהן מהו שללך ביותר, (כא) מהו שללך שללך ולא שללך מפני שבשעה שעלו אומות העולם לירושלים והתריבו, התחילו כל ממונם של ישראל לרדוף, שנא' הציגני כלי ריק (ירמיה נ"א ל"ד), ואח"כ הפכו כל כלי בית המקדש ושברו אותם ונטלו אותם, ולא הניחו שם כלל אלא לקחו הכל, שנאמר אשר זהב זהב ואשר כסף כסף לקח רב טבחים (מ"ב כ"ה ט"ז), (כב) ואת הים הנחושת ואת הבקר שכרו אלא עלי להביא זהב, שנאמר תחת הנחשת אביא זהב ותחת הברזל אביא כסף, (ישעיה ס' י"ז), א"ל ישראל רבנו של עולים ואם עולים ועושים עמנו מלחמה ונטולין כל מה שיש לנו מה הנאה יש לנו, אמר להם הקב"ה חייכם לא תהיה עוד מלחמה, שנאמר וכתתו תריבוכם לאיתים ותנייתויהם למיטרות לא ישא גוי אל גוי הרב ורא ילמרו עוד מלחמה (ישעיה ב' ד'), וכתוב ושמי פקודתך שלום (ישעיה ס' י"ז) וכתוב משבית מלחמות עד קצה הארץ קשת ישבר וקיצץ הנית עגלות ישרוף באש (תהלים ס"ו י'), מהו משבית מלחמות, שאני עושה אתכם יושבין בשלום ואומרים לפניו רבש"ע אמת שאתה מכבל ממנו מלחמות אומות העולם, ואמת שאתה מביא תחת הנחשת זהב, אותו הרם שנשפך מה אתה עושה, א"ל על הכסתת הממון הבטחתי אתכם אבל הרם איכפת לי, ונקיתי על כל, אבל על דמם לא נקיתי, שנאמר ונקיתי דמם לא נקיתי וה' שוכן בציון (יואל ד' כ"א), עד עכשיו (כג) דינו של אדם היה ממתין עד שאשב בציון, ונידון אותם ונוציא עליהם (כד) אפופסין, דכתיב כי שם אשב לשפוט את כל הגוים מסביב (שם שם י"ב). אמרו לפניו רבוננו של עולם אימתי הדין הזה, ואמר להם אין לכם אלא לחכות ואמר לנו הכו לי נאום ה' ליום קומי לעד כי משפטי וגו' (צפניה ג' ח'), אמרו לפניו רבוננו של עולם והיך הדין יוצא, (כה) ביד מלאכים הם נמסרין, או בניהנם הו נידונין, ואמר להם הקב"ה הכל מכם, והרשות י"אל הרם הוא ימית את הרוצח (במדרב

ל"ה י"ש), ולא עוד אלא בעולם הזה כר מי שעושה מלחמה עמכם, כאלו עמי הוא עושה, שכן אמר הקב"ה למשה נקם נקמת בני ישראל (שם ל"א ב'), וחזר ואמר לו לתת נקמת ה' במרום (שם שם ג'), וכן דבורה אמרה כי לא באו לעזרת ה' לעזרת ה' בגבורים (שופטים ה' כ"ג), ואף לעולם הבא עומדים כל אומות העולם להבחיר אתכם, שנאמר אמרו לכו ונבחדים מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד (תהלים פ"ג ה'), ולא עליכם בלבד, אלא עלי, שנא' התיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו (שם ב' ב'), ומה אני עושה להם מוסרם בירכם, ואחם נובין נקמתי מרם, שנא' ונתתי את נקמתי באדום ביד עמי ישראל (יהזקאל כ"ד י"ד), וכתוב והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון וגו' (זכריה י"ד ו'): (כז) ד"א וסוכה תהיה לצל יומם מתורב (ישעיה ד' ו'), כל מי שמקיים מצות סוכה בעוה"ז, הקב"ה מסך עליו מן המויקין שלא יזיקו אותו, שכן הוא אומר, באברתי יסך לך ותחת כנפיו תחסה (תהלים צ"א ד').

ד"א

הערות וחקונים.

י"ט ע"א. (כא) מהו שללך כו', הדגרים האלה סתומים הם וזולו ז"ל שלך ולא שלהם, דורש שללך ז' מלות של — כך, וכונת הדורש כל השלל שללנו הגוים מנחך ישיבו לך עתה כוונ שמיטתם והולך צפסיקתא, ועיין רש"י ות"י שפירשו בלופין אחר, (כב) ולח הים הנחושת, פסוק זה מוקדם בקרא, וז"ל ולח ים הנחושת אשר צנית ה' שצרו כשדים וישאו את נחשתם צבלה, (כג) דינו של אדם, אולי ז"ל דונו של אדם, (כד) אפופסין, מלה יונית ἀπόφασις פירש משפט וגזר דין (אורטסייל), (כה) ציד מלאכים הן נמסרין או צניאנס. אולי ז"ל ציד מלכיות, עיין צ"ד סוף פמ"ד, צנה אתה רוצה, צניאנס או צמלכיות, (כו) ד"א וסוכה תהיה, מונח צילקוט אמור רוח חרמי צנס צפסיקתא, וכן מונח

(כז) ד"א וסוכה תהיה לצל יומם מחורב, כל מי שמקיים מצות סוכה בעוה"ז, אף הקב"ה נותן לו חלק לעתיד לבא בסוכתה של סדום, מה שהקב"ה עתיד לחלק אותה לצדיקים שבמים שבמים שנאמר אלהים דבר בקדשו אעלוה אחלקה שכם ועמק סוכות אמדר (תהלים ס' ח'), ומהו אלהים דבר בקדשו, א"ד יהושע בר נחמיה (כח) זה אבינו אברהם ע"ה, אעלוה, וכשאעלוה כשהופיע מלכותו בעולם אחלקה שכם, אני מחלק אותה שבמים שבמים לבניך, ומהו ועמק סוכות אמדר, זו סוכתה של סדום, שהיתה מסוככת שבעה אילנות, שהיה מסוככים זו על גב זו, וזו על גב זו, גפן תאנה ורימון ופרסק ושקדים (כט) תמול ואגוז ספק וגנא ותמרים על גביהן. (ל) א"ד יצחק בשם ר' יוחנן דמן שטנה, (לא) יש מין איה שהוא מגביה עצמו עשרים וחמשה מילין למעלה, והוא רואה בארץ, ר' מאיר ור' יוסי והחכמים, אחר מרם אומר, כלי של שלשה מפחים אם יהיה נתון בארץ יהיה רואה אותו בארץ, וחבירו אומר, כלי שיש בו מפת ומחצה, וחבירו אומר, כלי שיש בו שלש אצבעות, אמר הקב"ה כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה, אני נותן לו חלק ממנה לעתיד לבא שלא יהיה העוף יכול להסתכל בה, שנאמר נתיב לא ידעו עיט ולא שופתו עין איה (איוב כ"ח ז').

(לב) ד"א וסוכה תהיה לצל יומם מחורב, א"ד לוי (לג) כל מי שמקיים מצות סוכה בעוה"ז, אף הקב"ה מושיבו בסוכתו של לויחן לעתיד לבא, שנא' התמלא בסוכות עורו וגו' (איוב מ' ל"א), את מוצא בשעה שבאו היסורים על איוב היה עומד וקורא תגר אחר מרת הדין, שנאמר מי יתן ידעתי ואמצאהו וגו' אדעה מלן יענני (איוב כ"ג ג' ה'), א"ל הקב"ה איוב מה אתה עומד ואומר, מי יתן ידעתי ואמצאהו, הרי עורו של לויחן שאני עתיד לעשות לצדיקים לעתיד לבא

הערות ותקונים.

מוצא צרוקה ה' סוכה סימן ר"ט צ"ש מדרש. והגירסא שם א"ר לוי, וע"ש שהלשון מוקטע קצת, (כז) ד"א וסוכה תהיה, מוצא צרוקה שם, ומן סוכתה של סדום, עד זו סוכתה של סדום חסר שם. (כח) זה אבינו אברהם, ר"ל שדצר עם אברהם שהוא קדוש ה', (כט) תמול ואגוז ספק ואגוז, הלשון משושה, ואין להם פתרון והמלות תמול ספק ואגוז, יש לחתוק כי מיותרות הן, גם צראש המאמר לא אמר רק שבעה אילנות, וכן צילקוט אמור ריזו תרל"ג הביא לזכרון צ"ש הפסיקתא, גפן תאנה ורימון ופרסק ושקדים ואגוז, ותמרים על גביהן. והשמט המלות תמול ספק ואגוז, וצמדרש צ"ר פתי' הנוסחא עמק סוכות, שהוא מסוכך בצילנות, א"ר תנחומא גפן ותאנה ורימון ואגוז ושקד פסות ופרסק ע"כ. והרוקח ה' סוכה סימן ר"ט הביא צ"ש מדרש וכונתו למאמר הפסיקתא, גפן תאנה ורימון פרסק קריטמלין ואגוז ותמרים על גביהן, ויש לתקן צרוקה ש"ל קריטמלין, עיין ערוך ערך קריטמלין, וראיתי צ"ש צ"רש המיוחס לו, צ"ר פתי', שכתב ח"ל, א"ר תנחומא גפן תאנה וכ"ו מפרש צמדרש הרנינו שאין לך כל שציל ושציל צסדום, שלא היו צו שבעה מיני אילנות זה למעלה מזה, שהיה כל השציל מסוכך, לקיים מה שנאמר נתיב לא ידעו עיט ע"כ. והוא המאמר שלפנינו, ולולי כל הפסקא ארריחא היה מואמר הרנינו בצילנד, ומה שהביאו הרוקח צ"ש מדרש כוונתו ג"כ למדרש הרנינו, אשר הביאו צהרצב מקומות. ונדיי משה צמדרש שם הביא כמו שמוצא צ"ש שם. וצטעות מפרש צמדרש האזינו, צ"ל הרנינו. (ל) א"ר יצחק כו', מכלן עד ד"א וסוכה תהיה, חסר צילקוט אמור שם, וכל המאמר הזה סתום וחתום ואין לו שחר. (לא) יש מין איה, עיין חולין ס"ג ע"ב נתיב לא ידעו עיט ולא שופתו עין איה תנא עומדת צצבל ורואה נבלה צארץ ישראל, ונרשם שם צנד הש"ס, גתומא קתני" (לב) ד"א כו' א"ר לוי, מוצא צילקוט אמור ריזו תרל"ג צ"ש הפסיקתא, וצילקוט איזו ריזו תתקצו צ"ש מדרש, וכן מוצא צרוקה שם צ"ש מדרש. (לג) כל מי שמקיים כו', על פי זה יסד הפייטן צמערין ליל שני של סוכות קורא מקרא קודש ומשמרו, יקבל ליום הזה שכרו גאוה אפיקי מנינים סגורו דוד למלאת לו צצכות עורו. הכוונה שהקצ"ה שנקרא דוד יתן לו שכרו צסוכה עורו של לויחן, והרנינו הביא שם מאמר מנחם צ"צ דף ע"ה, דריש ר"י עתיד הקצ"ה לעשות סוכה לצדיקים כו'. אולם לדעתי נוסדו דברי הפייטן. עפ"י הפסיקתא שמופיע

לכא, (לד' אם מתער אני (לה) ממליח אחת ממנו יש לי למלאות, שנאמר החמלא בסוכות עורו (איוב מ' ל"א), אם תאמר עורו של לויתן אינו דבר משוכה, (לו) א"ר פנחס הכהן בן חמא, ור' ירמיה בש"ר שמואל בר רב יצחק, (לו) הרוחות שלו מכהות גלגל חמה, שנא' האומר לתרם ולא יורח (שם מ' ז'), תתתיו תרודי חיש, ירפר תרוץ עלי מיט (שם מ"א כ"ב), אין לך מזוהם של דג אלא מקום רפידתו, ומקום רפידתו של לויתן יפה הוא מזהב, לכך נאמר ירפר תרוץ עלי מיט, נאזה אפיקי מגינים (שם שם ז'), (לה) אלו הקשקשים שלו. כגור חותם צר (שם), אמר ר' אבא בר כהנא ורבתינו שבדרום, אחד מהם אומר סגור כל התתמות (לש' הני צדדים, וחבירו אומר סגור כל החותמות המצדדים:

ד"א סגור חותם צר, א"ר ברכיה הכהן, אמר הקב"ה סגרתי עליו וחזמתי עלי והצרתו עליו:

ד"א נאזה אפיקי מגינים, שיש לו נאזה של מעלה, והקב"ה אומר למלאכי השרת רדו ועשו עמו מלחמה, מיד יורדין ועושין עמו חמלמה, ולויתן תולה פניו, ומלאכי השרת רואין אותו ומתבהלין מיראתו ובורחין, שנאמר (ט) משאתו יגורו אלים (איוב מ"א י"ז), ואין אלים אלא מלאכי השרת, שנא' כי מי בשחק יערוך לה' ירמה לה' בבני אלים (תהלים פ"ט ז'), משברים יתחטאו (איוב שם) מה משברים יתחטאו, לומר לך כשהוא מבקש לאכול, הוא מקיש בזנבו ועושה שבר בים, (מא) והרגים מתכוונין ובאין שם, והוא אוכל, ואין יתחטאו אלא כוונה, שנא' קולע באבן אל השערה ולא יחטיא (שופטים כ' י"ז), והקב"ה אומר למלאכים מלו חרבות ורדו עליו, (מב) מה נוטלין חרבות ונותנים עליו ואיכפת לך בהן, שנא' משיגהו חרב בלי תקום חנית מסע ושריה (איוב מ"א י"ח), כשם שמתנית הזה בורח מן השריון, כך היא בורחת מעורו של לויתן, והברזל חשוב לו כתבן, שנא' יחשוב ליתבן ברזל לעץ רבבון נחושה (שם שם י"ט), (מג) הם נוטלין ומקשטין עליו קציע ואיכפת לו, שנאמר לא יבריחנו בן קשת ושם שם כ'), והם נוטלין אבני קלע וזורקין עליו, והוא סבור שהן קקש, שנאמר לקש נהפכו לו אבני קלע קקש נחשבו תורתו (שם שם כ' כ"א), וכתוב ירתיו כסיר מצולה ים ישים כמקתה (שם שם כ"ג), כמעשה בשמים ישים ים, כמד"א רוקח מרקחת מעשה רוקח. (שמות ל' כ"ה), אחריו יאיר נתיב יחשב תהום לשיבה (שם שם כ"ד), לפי שהוא יושב על

הערות ותקונים.

שמעורר צכות שכן סוכה זכו לסוכה של לויתן. (לד') אם מתער, כ"ה צרוקא שס, וצילקוט אמור אס' מסר, כשמיטה התי' צטעות, וצילקוט איזו שס אס' מסר וגס זה נכון, וע"ש צרוקא שיש הוספת דברים, (לה) מטלית, עיין הערה פ', לפסקא דברי ירמיה. (לו) א"ר פנחס הכהן בן חמא, צילקוט אמור שס. נאמר א"ר פנחס לבד, וצילקוט איזו וצרוקא הגירסא, צר חייא, צמקוס בן חמא. (לז) הרוחות שלו, כ"ה גס צילקוט איזו פס, אצל צילקוט אמור הרוחות שלו, ונרשם צדו ש"ל חרות, וכן יש לתקן לפנינו וצ"ס סנפירין, ופס י' חסרון, וכ"ל חרות שלו מכהות גלגל חמה, שנאמר תתתיו תרודי חיש, ואין חרש אלא שגש, שנאמר האומר לתרם ולא יורח, ועיין בהערה שאחר זה, ורש"י תולין שס ד"ה אלו סנפירין, ונרש"י צליוז שס ציתר ציור, והציא שס הקרא האומר לתרם ולא יורח, והיינו כדרשת הפסיקתא. (לח) אלו הקשקשים, צנמרא תולין ס"ז ע"ב, תני ר' יוסי בן דורמסקית אמר, לויתן דג טהור הוא, שנאמר נאזה אפיקי מגינים תתתיו חרדי חרש, אפיקי מגינים, אלו קשקשים שגו תתתיו חרדי חרש, אלו סנפירין שפרס צהן, (לט) הני צדדים כו' המצדדים, לא ידעתם פתרון מלאמר זה, וצילקוט איזו הגירסא הנרכים כו' המצדדים, וצילקוט אמר חסר מלאמר שלם. (מ) משאתו כן מוצא גס צילקוט איזו שס, אצל בקרא נאמר משתו, צחסרון אל"ף, (מא) והרגים מתכוונים, וכ"ה צילקוט איזו שס, (מב) מה נוטלין חרבות ונותנים עליו ואיכפת לך בהן, צ"ל כמו שהוא צילקוט איזו שס, מיד נוטלין חרבות ונותנים עליו ולא איכפת ליה, (מג) הם נוטלין ומקשטין עליו ואיכפת לה וצילקוט איזו שס הגי' נוטלין עליו קשתות וזורים עליו הניס ולא איכפת לו, ועיין מ"כ איכה צמק' פ' צלע

על תהום (מד) סבור ששם הוא יושב, מה הקב"ה עושה, מביא בהמות ולויתן והם עושים מלחמה זה עם זה, שנאמר אחד באחד יגשו ורוח לא יבא ביניהם (שם מ"א ח'), (מה) אל תקרא ורוח, אלא ורוח, ד"א ורוח לא יבא ביניהם, אלו מלאכי השרת שנקראו רוחות, שנא' עושה מלאכיו רוחות (תהלים ק"ד ד'), מיד בהמות ולויתן מרבקין זה עם זה, שנאמר איש באחיהו ידבקו (איוב מ"א ט'), ומשהם מרבקין זה עם זה אינן מתפרשין זה מזה, שנאמר יתלכדו ולא יתפרדו (שם), מה הקב"ה עושה, רומז ללויתן והוא מכה את הבהמות בסנפיריו ושוחטו ורומז לבהמות והוא מכה ללויתן בזנבו ומתו מיד, מה הקב"ה עשו היה נוסל עורו של לוייתן, ועושה סוכה לצדיקים, דכתיב התמלא בסוכות עורו ובצלצל דגים ראשו (איוב מ' ל"א), ר' נתנן ור' הונא הבהן (מו) ור' יהודא הלוי בר' שלום, אחד מהם אומר, מקישים בצלצלו ואומר כל מי שעשה מצות רגילות יבא ויאכז מראשו, ומעמו כמעט הראש של דג שבים טבריא; וחכירו אמר, מקישים בצלצלו ואומר כל מי שעשה מצות רגילות יבא ויאכל מראשו. ומעמו כמעט הראש של דג שבים הגדול, מיד הם באים ומתחברים עליו, שנאמר (מו) יכרו עליו תברים (איוב מ' ל'), (מה) מי שחבר עצמו במצות: (מש) ד"א יכרו עליו תברים, חבורת חבורת, יש בעלי מקרא, יש בעלי משנה, יש בעלי תלמוד, יש בעלי הגדה, יש בעלי מצות, יש בעלי מעשים טובים, כל חבורה וחבורה באה ונוטלה חלקה, ושמה תאמר יש ביניהם מריבה, תל יחצוהו בין כנענים (שם שם) אלו (ג) הפרגמטוטין כשם שהפרגמטוטין הללו כשיש להם אבן טובה בשותפות והן מוכרין אותה, וכשהן באין לחלוק דמיה אינן עושין מריבה, אלא כל אחד בא ונוטל חלקו לפי דמים שנתן, כן לעתיד לבא אין ביניהם מריבה, אלא כל אחד ואחד מן הצדיקים בא וישול שכרו לפי מעשיו, לכן יחצוהו בין כנענים, (גא) ואין כנענים אלא פרגמטוטין, דכתיב אשר סוחריה שרים כנעניה נכבדי ארץ (ישעיה כ"ג ח').

(גב) ד"א וסוכה תהיה לצל יומם מחורב (ישעיה ד' ו'), וז"ה לה' הישועה על עמך ברכתך סנה (תהלים ג' ט'), אמרו ישראל לפני הקב"ה רבנו של עולם, שלך היא להיות עושה נסים וישועה לנו, שנאמר לה' הישועה (שם), ומה עלינו להיות אומרים לפניך שירים ומזמורים, מה כתיב כאן, וסוכה תהיה לצל יומם מחורב, אותה שעה כשתעשה לנו ניסים האלו, אין אנו כפויי טובה אלא אף אנו אומרים שירים וזמרים, מה כתיב אחריו, אשירה נא ליהודי שירת דודי לכרמו (ישעיה ה' א'). כתיב הג הסוכות תעשה לך שבעת ימים (דברים י"ו י"ג), למה ישראל עושים סוכה, לניסים שעשה להם הקב"ה בשעה שיצאו מצרים, שהיו ענני כבוד מקיפין אותם ומסוככות עליהם, שנאמר כי בסוכות הושבתי את בני ישראל (ויקרא כ"ג מ"ג), ומתרגמינן ארי במטלת עננין אותיבית ית בני ישראל, וכתיב בסוכות תשבו שבעת ימים (שם שם מ"ב), למה, למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל (שם שם מ"ג), (גג) א"ל הקב"ה

הערות ותקונים.

ה', שהציו ג'סס הירושלמי קטיוס צט"ת. (מד) סבור ששם הוא יושב, אולי ז"ל סבור ששם הוא יושב לעולם, ודרש לציצה מלשון יציצה, (מה) אל תקרי ורוח אלף ורוח, כלומר בסגול ופתח. כמו רוח והכלה, (מו) ור"י הלוי ז"ר שלום, צילקוט איוב ס' ור' לוי ז"ר שלום, (מו) יכרו עליו חזנים, דרש יכרו לשון כירה, כמו ויכרה להם כרה גדולה (ע"ז ר' ל"ג), וכן פירשו ת"ל צנמרא צ"צ ע"ה ע"ה, (מה) מני סהר ענמו צמנות, ע"ן צ"צ שם, א"ן חזנים אלף ת"ח כ"י. (מש) ד"ל יכרו כ"י, דרש יכרו ע"ן מסחר, מלשון מים תכרו מלחם צכסף, וע"ן צ"צ שם, והשאל עשין סחורה ציניס, (ג) הפרגמטוטין, ע"ן הערה ל"ד צפסקא ההודש. (גא) ואין כנענים אלף הפרגמטוטין דכתיב כ"י, לדעתיה הדברים האלה כשעמו ממוקומם, וז"ל למעלה אחר אלו הפרגמטוטין, וכן אמרו צנצלי צ"צ שם, והצילו ראיות הכתוב. (גב) ד"ל וסוכה תהיה, עד כהמוצא צילקוט איוב ס. (גג) א"ל הקב"ה לישראל, מוצא צילקוט אמור רמז תרנ"ג צסס הפסיקתא

הקב"ה לישראל בני הלו אתם עושין את הסוכות, ודרים בתוכה שבעת ימים, כרי שתהיו נזכרים הניסים שעשיתי לכם במדבר, ואע"פ שאתם עושין את הסוכה, אין אתם גומלין אלא פורעין לו, שנאמר כי בסוכות הושבתי את בני ישראל וגו', ועוד אמרתי לכם שתקחו לולב ותגענעו לפני, ואע"פ שאתם עושין כן, אין אתם גומלין לי אלא פורעין לי, למה, שבשעה שהוצאתי אתכם ממצרים עשיתי את ההרים לנענע מלפניכם, שנאמר ההרים רקדו כאילים (תהלים קיד ד), ואף לעתיד לבא אני עושה לכם כן. הה"ד הדרים והנבעות יפצחו לפניכם רנה וכל עצי השדה ימתאו כף (ישעיה נ"ה י"ב).

באספך מנגדך ומיקבך (דברים י"ז ג), א"ר אלעזר בר מרס (גד) למה אנו עושים סוכה אחר יום הכפורים, לומר לך שכן את מוצא בראש השנה יושב הקב"ה ברין על באי העולם וביום הכפורים הוא הותם את הדין, שמא יצא דינם של ישראל לגלות, ועל ידי כן עושים סוכה. (גה) וגולין מבתיהם לסוכה, והקב"ה מעלה עליהם כאלו גלו לבבל, שנאמר חולי וגוהי בת ציון כילודה כי עתה תצאי מקריה ושכנת בשרה ובאת עד בבל שם תנצלי שם יגאלך ה' מקף אויביך (מיכה ד' י').

ושמחת בתך (דברים שם י"ד), (נו) את מוצא שלש שמחות כתיב ברא, ואלו הן ושמת בתגיך (שם שם), והיית אך שמח (שם שם מ"ו), ושמתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים (ויקרא כ"ג מ'), אבל בפסח אין את מוצא שכתב בו אפילו שמחה אחת, ולמה, (נו) את מוצא שבפסח התבואה נידונית, ואין אדם יודע אם עושה היא השנה, אם אינה עושה, לפיכך אין כתיב שם שמחה. ד"א למה אין כתיב שם שמחה, כשכיל שמתו בו המצריים, (נח) וכן את מוצא כל שבעת ימי החג אנו קורין בהן את ההלל, אבל בפסח אין אנו קורין בהן את ההלל, אלא ביום טוב הראשון (נש) ולילו, למה (ס) כראמר שמואל בנפול אויבך אל תשמח (משלי כ"ד י"ז), וכן את מוצא שאין כתיב בעצרת אלא שמחה אחת, דכתיב ועשית חג שבועות לה' אלהיך וגו' (סא) ושמת אתה וביתך (דברים י"ז י"א), ולמה כתיב בה שמחה אחת, מפני שהתבואה נכנסת בפנים, אבל פירות האילן נידונין לפיכך אין כתיב שם שמחה לה', אבל בראש השנה אין כתיב שם אפי' שמחה אחת, מאי טעמא שהנפשות נידונות ומבקש אדם נפשו יותר מממונו, אבל בחג לפי שנמלו הנפשות (סב) דימום שלהם ביום הכפורים, כמו שכתוב כי ביום הזה יכפר עליכם (ויקרא י"ז ל'), ועוד שהתבואה ופירות האילן בפנים לפיכך כתיב שם שלש שמחות.

ד"א והיית אך שמח, מרו אך שמח, את מוצא אע"פ שארם שמח בעולם הזה אין

הערות ותקונים.

הפסיקתא. וכל המאמר המוצא צילקוט איזו צנס מדרש חסר סס. (גד) למה לנו עושין סוכה אחר י"ב, מוצא צילקוט אמור סס, וצמקראי קודש מרבינו יוסף קאמינה פ"ט (דך ק"ה ע"ג) צנס הפסיקתא, (גה) וגולין מנתיסון לסוכה כו, כאלו גלו לבלל, ע"ז נוסדו תפלת יהי רצון, צוכות לאתי מנתיסון הסוכה כו, יתשז לי צזחס כללו הרחקתי כדוד, (נו) את מוצא שלש שמחות, מוצא צילקוט אמור רמו מרכ"ד, והגיון פסיקתא צנסך רמו מרכ"ג, מוסב גם על זס. (נז) את מוצא צנפחה התבואה נידונית, מנשה ר"ה ט"ז ע"א, (נח) וכן את מוצא כל צענת כו, צירושלמי סוכה פ"ד ה"ה ועיין צמרן צ"ה ה"ה פסח סימן ת"ן. הצ"ח צנס מדרש הרכינו פ' סוכה המוצא צצצולי הלקט, הטעם שזין גומרין ההכל כל ימי הפסח, הוא לפי צנענעו המצרים וכתיו צנפול אינד אל תשמח ע"כ, והוא המאמר שלפנינו. וכנשה גם צירושלמי. וחולי הפסקה הזאת. היתה כנחלת צמדרש הרכינו, עיין מ"ג צנצול. (נש) ויליו, צנת אכילת הפסח עיין צק"ע סס. (ס) כדאמר שמואל, ר"ל כמקרא דמשלי אשר היה שגור צפי שמואל, עיין אבות פ"ד מ"ט וצח"ט, (סא) ושמחת אתה וציתך, כן מוצא גם צילקוט, חלל צקרא ושמת לפני ה' אלסיך אתה וצך וצתך וגו', (סב) דימום, צארתי לעיל פסקא ויהי צבלל הערה קס"ח

אין שמרתו שלימה, היאך בעולם הזה אדם נולד לו בנים והוא מיצר עליהם לומר אם הן בנים של קיימא, או אינם של קיימא, והלכך הוא מיצר, אבל לעתיד לבא הקב"ה מבלע את המות, שנא' בלע המות לנצח וגו' (ישעיה כ"ה ח') אותה שמחה תהיה שלימה, שנא' אז ימלא שחוק פיני ולשונונו רנה (תהלים כ"ו ב'): ד"א והיית אך שמח, אדם שמח בעולם הזה, בא מועד לוקח לו בשר ומבשל בתוך ביתו לשמחו בשביל המועד, לא עשה אלא בא לאכול ומתחיל נותן לכל אחד ואחד מבניו, אחד אומר חלקו של אחי גדול משלי, ונמצא מיצר אפי' בתוך שמחתו, אבל לעתיד לבא הקדירות מבשלות ואדם רואה ונפשו שמח עלידם, הה"ד ה' תשפות שלום לנו (ישעיה כ"ו י"ב), הרי הקדירות מבשלות, א"ר פנחס הבן בן חמא (סג) אין תשפות אלא לשון בישול, שנאמר שפות חסיר שפות וגם יצק בו מים (יחזקאל כ"ד ג'), באותה שעה אדם שמח שמחה שלימה, שנא' ה' תשפות שלום לנו:

חסלת פסקא אחרייתא דסוכות.

הערות ותקונים.

קס"א. (סג) אין תשפות אלא לשון ציטור כו', ומזה נמשך לשפות עליהם את הקדרה (צ"ה פ"ד מ"ה), ע"ש צ"ח שיהא מלשון המקרא שפות חסיר, וכן מזה ושפות שתי קדירות (סוטה י"א ז'), וכן ישפתו לו קדרה בכל יום. (חלוץ פ"ד ע"א), חלת כוונתם של שלוש עולמות הן. (תלמוד המצוות שלום רש"י), קדרה, דכתיב ה' תשפות שלום. ועוד גם הרואה קדירה בתלום יכיס ויאמר ה' תשפות שלום (נרכות כ"ו ע"ג):

פסקא ל.

ביום השמיני עצרת.

(א) ביום השמיני עצרת (במדבר כ"ט ל"ה), (ב) יספת לנוי ה' (ישעיה כ"ו ט"ז)

הערות ותקונים.

(א) ציום השמיני עצרת, היא הקריאה למפטר צמיני עצרת, (ב) יספת לנוי, כן מתחיל גם צ"ח כרמולי, והתחלת המאמר מוצא צילקוט ישעיה רמז רנ"ז צ"ח הפסיקתא, וצ"ח צ"ח צ"ח ישעיה כ"ז, והצני הראשון מהפסקא חלת נדפסת צ"ח המדרש חלק ד' נד קל"ז, אשר הוציא לאור, ידידי הרב החוקר הגדול. מהר"א לילייניק, חלל צ"ח אקספארד, מתחלת הפסקא חלת צ"ח חזרת, הלכה, אדם מ"שארל מהו שיהא לו מותר לאכול צ"ח צ"ח צ"ח השמיני כ"ו ואחרי כלות הנוסחא היא נמצאת גם שם, כל הפסקא עד תומה, כאשר היא לפנינו פה. ומתחלת שם ד"ח ציום השמיני יספת לנוי כו' וצ"ח חללי שהעתיק מכ"י אקספארד מוצא צ"ח נוסחאות מפסקא ציום השמיני עצרת, והעתיק שניהם יחד, ואולי מוצא הנוסחא הראשונה צילמדנו האחד, או צ"ח חזרת, ולפנינו חסר צ"ח צ"ח פסקא צ"ח השמיני עצרת, והמסדר הזה מנוסחא חזרת, המתחלת הלכה, חסר לו דרך צ"ח מ"שאר דניס רצ"ה אשר כל מ"שאר התחלתו צ"ח צ"ח צ"ח חזרת, ומתחיל הלכה, אדם מ"שארל כו', צ"ח חללי, והשנונה מתחלת. כך שני חכמים, וסוגו והוקר צ"ח צ"ח, עד ש"ח מ"ן מ"שאר צ"ח צ"ח כו', וחל"ו מתחיל צ"ח צ"ח צ"ח צ"ח, וצילקוט פנחס רמז תש"צ, הוציא כל הנוסחא, כאשר היא צ"ח אקספארד, צ"ח הפסיקתא